

Richtlijnen voor het schrijven van een scriptie

Faculteit Religie en Theologie

Documentgeschiedenis:

Versie	Datum	Door	Wijziging
1	01-2011	A.W. Zwiep (samensteller)	
2.0	03-01-2011	M.C. de Boer	Update
2.1	11-01-2011	J. de Roos (bibliothecaris)	Wijziging hoofdstuk 4
3.0	05-11-2013	E. van Staalduine-Sulman	Aangepast aan bachelorscripties en Religiewetenschappen
3.1	20-12-2013	J. de Roos (bibliothecaris)	Wijziging hoofdstuk 4
3.2	24-04-2014	E. van Staalduine-Sulman	Toevoeging scriptieonderwerpen
3.3	15-05-2014	E. van Staalduine-Sulman	Lettertype: Verdana Toevoeging scriptieonderwerpen
3.4	03-09-2014	E. van Staalduine-Sulman	Toevoeging hoofdstuk over het schrijven van wetenschappelijke teksten
3.5	01-04-2015	R. de Vries	Aanvullingen Onderwerpen bachelorscriptie vanuit PThU
3.6	13-08-2015	E. van Staalduine-Sulman	Comparatieve onderzoeksvraag
4.0	13-07-2016	E. van Staalduine-Sulman	Andere indeling van hoofdstuk 5 Algehele update n.a.v. studentenvragen
4.1	09-08-2023	E. van Staalduine-Sulman	Empirisch onderzoek

Samenvatting

In deze handleiding worden richtlijnen en praktische suggesties gegeven om studenten Theologie en Religie te helpen bij het schrijven van een scriptie. Hierin komen de volgende onderwerpen aan bod: formele en methodologische criteria, verschillende argumentatievormen, richtlijnen over de opbouw van de scriptie en het verwerken van geschreven en digitale bronnen, het uitvoeren van literatuuronderzoek in de beschikbare databases over het onderwerp waarin de student zich specialiseert, het opstellen van goede bronvermeldingen en bibliografieën en het schrijven van een scriptievoorstel.

Afkortingen

Waar mogelijk worden de afkortingen uit *Internationales Abkürzungsverzeichnis* van Schwertner gebruikt.¹

AnBib	Analecta biblica
AncB	Anchor Bible
AncBD	Anchor Bible Dictionary, ed. N. Freedman
AncBRL	Anchor Bible Reference Library
ANFa	Ante-Nicene Fathers
NTS	New Testament Studies
NT	Novum Testamentum
NT.S	<i>Supplements to</i> Novum Testamentum
SBL	Society of Biblical Literature
enz.	

¹ Deze afkortingenlijst is fictief en dient slechts als voorbeeld. Afkortingen van de Bijbelse geschriften of andere veel geciteerde religieuze bronnen horen *niet* in deze lijst thuis. Een verwijzing naar de bron van een afkorting (bv. SBL Handbook) volstaat ("Bijbelse geschriften en andere klassieke bronnen zijn afgekort conform...").

Inhoud

Inhoud

VRIJE
UNIVERSITEIT
AMSTERDAM

Faculteit Religie
en Theologie

.....	0
Richtlijnen voor het schrijven van een scriptie.....	0
Faculteit Religie en Theologie.....	0
1. Inleiding.....	5
1.1 Algemene opmerkingen.....	5
1.2 Scriptievoorstel.....	6
Research Proposal.....	6
1. Fact Sheet.....	6
2. Background of Research and Researcher.....	6
3. Research Plan.....	6
1.3 Overige voorwaarden om de scriptie met succes te kunnen afronden.....	7
1.4 Aanbevolen literatuur.....	7
2. Van onderzoeksgebied naar scriptieonderwerp.....	8
2.1 Wat is een onderzoeksgebied en wat is een scriptieonderwerp?.....	8
2.2 Het onderwerp formuleren als een probleem dat moet worden onderzocht.....	8
2.3 Het onderwerp als onderzoeksvraag formuleren.....	8
2.4 Soorten onderzoeksvragen.....	9
2.4.1 Beschrijvende onderzoeksvraag.....	10
2.4.2 Vergelijkende onderzoeksvraag.....	10
2.4.3 Verklarende onderzoeksvraag.....	10
2.4.4 Evaluerende onderzoeksvraag.....	10
2.4.5 Vergelijkende en evaluerende onderzoeksvraag.....	10
2.4.6 Probleemgestuurde onderzoeksvraag.....	11
2.4.7 Voorspellende onderzoeksvraag.....	11
2.4.8 Explorerend onderzoek.....	11
2.4.9 Voorstel als onderzoeksvraag.....	11
2.5 De onderzoeksvraag en de deelvragen.....	12
2.6 Een checklist voor goede scriptieonderwerpen.....	13
3. Van scriptieonderwerp naar scriptieopbouw.....	14
3.1 Inleiding en conclusie.....	14
3.2 Hoe bouw je een scriptie op: een methode.....	14
3.3 De hoofdstukindeling.....	16
4. Literatuur en bronnen in de bibliotheek opzoeken.....	17
4.1 Libsearch: zoekomgeving van de UBVU.....	17
4.2 E-resources.....	17

4.3	Bijbelse en theologische encyclopedieën en woordenboeken	18
4.4.	Bijbelgerelateerde software en aanverwante hulpmiddelen.....	19
4.5	Speciale bibliografieën	19
4.6	Betrouwbare websites.....	19
4.7	In kranten zoeken.....	20
4.8	Op internet zoeken.....	20
4.9	Zoeken en sneller schakelen.....	20
5.	Bronvermeldingen.....	23
5.1	Verwijzen, parafraseren en citeren	23
5.1.1	Verwijzen	23
5.1.2	Parafraseren.....	24
5.1.3	Citeren.....	24
5.2	Verwijzen naar literatuur.....	25
5.2.1	Algemeen	25
5.2.2	Nodige informatie voor verwijzingen	26
5.2.3	Keuze tussen twee systemen	28
5.3	Het Auteur-Jaar-systeem	29
5.3.1	Auteur-Jaar-systeem voor boeken	29
5.3.2	Auteur-Jaar-systeem voor tijdschriftartikelen	30
5.3.3	Auteur-Jaar-systeem voor verzamelbundels.....	30
5.3.4	Auteur-Jaar-systeem voor artikelen in encyclopedieën.....	30
5.3.5	Auteur-Jaar-systeem voor krantenartikel	31
5.3.6	Auteur-Jaar-systeem voor webartikelen.....	31
5.4	Het Auteur-Titel-systeem.....	31
5.4.1	Het Auteur-Titel-systeem voor boeken	32
5.4.2	Het Auteur-Titel-systeem voor tijdschriftartikelen	33
5.4.3	Het Auteur-Titel-systeem voor bundels	33
5.4.4	Het Auteur-Titel-systeem voor encyclopedieën.....	34
5.4.5	Het Auteur-Titel-systeem voor kranten.....	35
5.4.6	Het Auteur-Titel-systeem voor webartikelen	35
6.	Schrijven en herschrijven	37
6.0	Beoordelingsmatrix als leidraad.....	37
6.0.1	Titelpagina	37
6.0.2	Verklaringen.....	38
6.0.3	Spelling en grammatica.....	38
6.0.4	Lengte.....	39
6.0.5	Literatuurverwijzingen.....	39
6.0.6	Uiterlijk en opmaak.....	39
6.0.7	Negen criteria	41
6.1	Inbedding en belang	41
6.2	Onderzoeksvraag.....	42
6.3	Methoden en bronnen.....	43
6.4	Resultaten (verbaal en visueel).....	43
6.5	Discussie en conclusies	44
6.6	Wetenschappelijke argumentatie.....	45
6.7	Kritische hermeneutiek	45

6.8 Algemene schrijfkwaliteit	46
6.9 Zelfsturing	47
6.10 Herschrijven	48
Appendix 1: Empirical Research and Personal Data	49
Personal data	49
Informed Consent	51
Example consent form	52

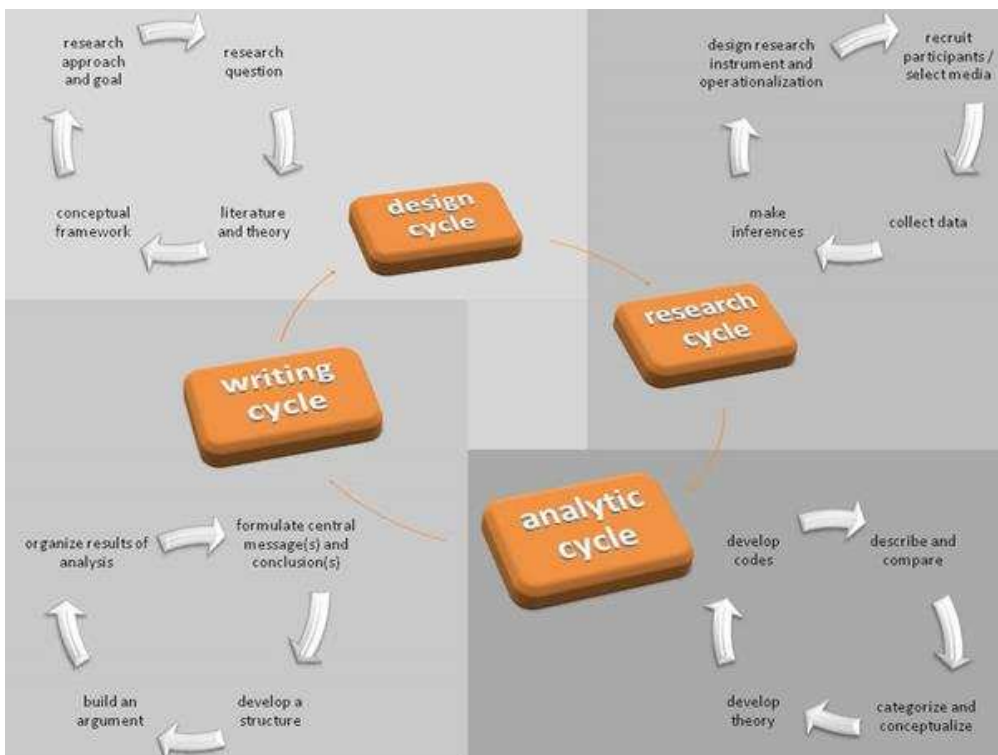
1. Inleiding

1.1 Algemene opmerkingen

Als onderdeel van de bachelor- en masteropleidingen Godgeleerdheid en Religiewetenschappen moeten studenten verschillende papers schrijven (afhankelijk van hun specialisatie en afstudeerrichting) en een bachelor- en/of masterscriptie. De scriptie vormt de afsluiting van de hele bachelor- of masteropleiding.²

In principe is de aanpak voor een scriptie dezelfde als voor een paper. Natuurlijk vergt het schrijven van een scriptie meer tijd, discipline, een breder overzicht en meer denk- en leeswerk, maar ondanks deze schaalvergroting is een scriptie in de kern nauwelijks anders. Deze *Richtlijnen* richten zich op deze kern. In de volgende paragrafen worden de belangrijkste fases in het schrijven van een scriptie belicht.

Onderzoek doen is geen rechte lijn van vraag naar antwoord. Steeds weer zul je moeten teruggaan naar je data, zul je formuleringen moeten herzien. Het kan zelfs gebeuren dat je opzet in de praktijk niet blijkt te deugen en dat je terug moet naar de eerste stappen. Zie je onderzoek als een cirkel, zoals hier beneden is afgebeeld.

Figuur 1: Onderzoekscyclus (met dank aan Johan Roeland)

² Zie de criteria in de *Scriptieregeling*.

1.2 Scriptievoorstel

Volgens de *Scriptieregeling* van de faculteit moet de student eerst een *scriptievoorstel* schrijven (Art. 2.1.1 en 2.1.3). Dit scriptievoorstel moet ongeveer 1000 woorden tellen. Hieronder staat het format waaraan het voorstel moet voldoen.

Research Proposal

1. Fact Sheet

- a. name, e-mail address and student number
- b. the specific Master's programme and trajectory for which the thesis is being written
- c. research theme in one short phrase
- d. (prospective) supervisors

2. Background of Research and Researcher

- a. introduction to the topic (research problem)
- b. its relevance for society, science, faith communities, or believers
- c. background/motivation for choosing the specific topic, including the questions whether you have a special wish for a certain outcome: how will you avoid being subjective? Or: how do you guarantee scrupulousness, reliability, impartiality and independence in this specific investigation?
- d. your own strong and weak points (see e.g. Kolb test) and their consequences for this investigation

3. Research Plan

- a. in case you wrote a paper or thesis on this topic before: state the research question of your undergraduate thesis and explain how your current thesis will deepen and/or broaden your undergraduate thesis
- b. survey of the literature or a provisional *status quaestionis*: who have published on this topic; what are the key problems/questions; what methods were used; what positions have already been worked out
- c. main research question in **one sentence, concluding in a question mark**
- d. determination of the kind of research question: descriptive, comparative, explanatory, evaluative, or prognostic
- e. delimitation: what is the scope of your research and how do you delimit it to a workable size
- f. subquestions, necessary in order to answer the main research question, connected to the chapters that will be necessary:
 - introduction of the problem = first chapter
 - methods, definitions, etc. = second (or second half of the first chapter)
 - then steps toward the central research question
 - conclusion, in which your central research question is answered and discussed
 - limitations of your work plus what needs to be done after your research = part of the conclusion
- g. approach and/or method, including:
 - determination of the kind of research method: qualitative or quantitative
 - a section on your sources and materials
 - a section on your methods, using the Routledge and other articles on methods
 - any extraordinary requirements (travels, archives, library visits, etc.)
- h. plan how to archive your material; or: how do you guarantee verifiability of your investigation? Think about backups of digital files and about digital protection.
- i. planning
- j. bibliography

Op de voorlopige literatuurlijst staan de naar verwachting meest relevante (gezaghebbende/belangrijke) en actuele titels voor je onderwerp. Zoek voor het samenstellen van deze eerste bibliografie een recent literatuuronderzoek over jouw onderwerp (een zogenaamd *Forschungsbericht*) of bepaal welke auteurs of boeken gezaghebbend zijn in het huidige wetenschappelijke debat over jouw vakgebied. Vraag zo nodig deskundigen uit het door jou gekozen onderzoeksgebied om advies.

1.3 Overige voorwaarden om de scriptie met succes te kunnen afronden

Je onderwerp moet voldoende afgebakend zijn (zie hieronder) en je moet genoeg tijd uittrekken voor het schrijf- en denkwerk en literatuuronderzoek in de bibliotheek enz. Maak een realistische inschatting maken van de tijd en energie die je in je scriptie steekt. Een scriptie is een zeer persoonlijk project dat niet in een exact aantal studie-uren kan worden uitgedrukt. Wat uiteindelijk telt, is niet de energie die je erin hebt gestoken, maar het eindresultaat.

1.4 Aanbevolen literatuur

Baarda, B., *Dit is onderzoek!* (Groningen: Noordhoff Uitgevers, 2009)

Elbow, P., *Writing with Power* (2nd ed.; Oxford: Oxford University Press, 1998).

Turabian, K.L., *A Manual for Writers of Research Papers, Theses, and Dissertations* (rev. ed. W.C. Booth, G.G. Colomb, J.M. Williams; Chicago, London: University of Chicago Press, ⁷2007) xviii + 466pp.

University of Chicago Press Staff (ed.), *The Chicago Manual of Style. The Essential Guide for Writers, Editors, and Publishers* (Chicago, London: Chicago University Press, 1906, ¹⁶2010) xvii + 956pp.

2. Van onderzoeksgebied naar scriptieonderwerp

2.1 Wat is een onderzoeksgebied en wat is een scriptieonderwerp?

Het onderzoeksgebied is het algemene vakgebied waarbinnen het debat (scriptie) zich afspeelt. Voorbeelden van onderzoeksgebieden zijn de reformatie, het gebed of de relatie tussen het boeddhisme en het hindoeïsme. Een onderzoeksgebied kiezen is niet hetzelfde als een onderwerp kiezen, want bij een onderwerp richt je je aandacht op een specifiek, afgebakend aspect van het grotere onderzoeksgebied. Denk daarbij aan één of meer filosofen, een belangrijk theologisch document, een Bijbels thema in een bepaald religieus boek, een filosofische school of één of meer theorieën. Zorg ervoor dat je een onderwerp kiest dat je echt interesseert en dat uitvoerbaar (haalbaar) is binnen de grenzen van een scriptie.¹ Een scriptie is geen proefschrift!

2.2 Het onderwerp formuleren als een probleem dat moet worden onderzocht

Als je je onderzoeksgebied hebt afgebakend tot een onderwerp, moet je onder woorden brengen welk 'probleem' je onderwerp behelst. Je legt uit dat het onderzoek naar dit onderwerp relevant is voor een bepaalde religieuze groep, voor de maatschappij of voor de wetenschap, en je toont aan dat jouw vraag in het verleden nog niet bevredigend is beantwoord of dat deze tijd om nieuwe antwoorden vraagt.

2.3 Het onderwerp als onderzoeksvraag formuleren

Als je het probleem onder woorden hebt gebracht, is het handig als je het in een vroeg stadium als een (beantwoorbare) onderzoeksvraag formuleert. Daarmee geef je je onderzoek een duidelijke richting en een doel. Met een duidelijke onderzoeksvraag kan de lezer je betoog ook beter volgen als je het onderzoek eenmaal op papier gaat zetten. In de praktijk neem je de volgende stappen:

- (1) Stel vastomlijnd onderwerp vast.
- (2) Lees je in het gekozen onderwerp in.
- (3) Formuleer het probleem en waarom het nu relevant is.
- (4) Formuleer je onderwerp als onderzoeksvraag.

¹ Lees voor meer informatie over het thema van dit hoofdstuk en een iets andere benadering ook K.L. Turabian, *A Manual for Writers of Research Papers, Theses, and Dissertations* (rev. ed. W.C. Booth, G.G. Colomb, J.M. Williams; Chicago, Londen: University of Chicago Press, 2007) 12–23 ('Moving from a Topic to a Question to a Working Hypothesis').

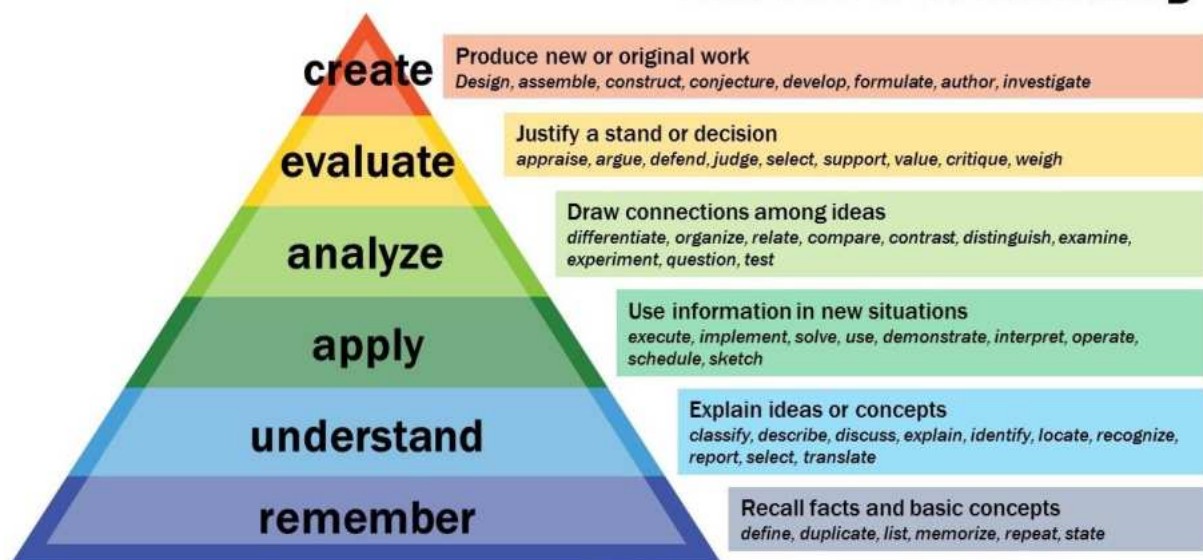
Meestal kun je pas een zinvolle onderzoeksvraag formuleren nadat je je hebt ingelezen in het gekozen onderwerp. Deze onderzoeksvraag, die je in een later stadium misschien nog moet bijstellen, helpt je om goed van start te gaan met je onderzoek. Nu kun je je activiteiten gaan toespitsen.

2.4 Soorten onderzoeksvragen

Je kunt onderwerpen met behulp van verschillende soorten onderzoeksvragen formuleren. Binnen het vakgebied van de theologie en religiewetenschappen worden verschillende typen onderscheiden. In de praktijk kunnen die elkaar overlappen, en soms zijn het slechts alternatieven. Het type onderzoeksvraag dat je kiest, heeft invloed op je methoden (als je vraagt naar redenen, moet je mensen interviewen; als je evalueert, heb je een norm nodig) en op je conclusies (als je wilt vergelijken, mag je niet blijven steken bij twee beschrijvingen in je conclusie; als je een praktisch probleem wilt oplossen, moet je conclusie ook daadwerkelijk een oplossing bieden).

De onderzoeksvragen zijn gerangschikt naar moeilijkheidsgraad, al is niet alleen het type vraag bepalend voor de moeilijkheidsgraad van een onderzoek.² Deze rangschikking is gebaseerd op de Taxonomie van Bloom.

Bloom's Taxonomy

Figuur 2: Taxonomie van Bloom³

² In de *Scriptieregeling* staat de moeilijkheid van een scriptie-onderzoek omschreven met de termen: omvang, complexiteit, voorstructurering, gebruikte bronnen, diepte van de conclusies, schrijfniveau, zelfsturing en originaliteit.

³ Overgenomen van Patricia Armstrong, *Vanderbilt University*, <https://cft.vanderbilt.edu/guides-sub-pages/blooms-taxonomy/> (geraadpleegd 13 juli 2016).

2.4.1 Beschrijvende onderzoeksvraag

Een beschrijvende onderzoeksvraag stelt de vraag 'Wat is...?' Bijvoorbeeld: 'Wat betekent het begrip 'mythe' in het vroege werk van Rudolf Bultmann?' Of: 'Wat is de functie van Divali in India?' Dergelijke 'wat is'-vragen zijn interessant als het onderwerp theoretische relevantie heeft en/of er een verschil van inzicht of interpretatie over bestaat. Doorgaans zijn beschrijvende onderzoeksvragen meer geschikt voor een Bachelor- dan voor een Masterthesis.

2.4.2 Vergelijkende onderzoeksvraag

Een vergelijkend onderzoek beoogt het vergelijken van twee (of meer) onderwerpen en het evalueren van de overeenkomsten en verschillen. Zo'n scriptie zal daarom op zijn minst twee beschrijvende en één evaluerende deelvraag bevatten. Voorbeelden zijn: 'Wat zijn de overeenkomsten en verschillen tussen politiek en religieus zionisme?' en 'Wat zijn de eigen kenmerken van Psalm 18 aan de ene kant en 2 Samuël 22 aan de andere (zijnde bijna identieke psalmen)?'

2.4.3 Verklarende onderzoeksvraag

Een verklarende onderzoeksvraag vraagt naar het 'Waarom...?' Bijvoorbeeld: 'Welke redenen had Plato om kunstenaars uit te sluiten van zijn ideale staat?' Bij waaromvragen is het de bedoeling dat je meer dan één reden/oorzaak probeert te vinden: er zijn bijvoorbeeld psychologische, sociale, historische, filosofische en religieuze redenen.

2.4.4 Evaluerende onderzoeksvraag

De evaluerende vraag zoekt antwoord op de vraag 'Wat is de waarde van...?' Bijvoorbeeld: 'Is Karl Barths interpretatie van het ontologisch godsbewijs van Anselmus nog steeds geldig, gezien de recente ontwikkelingen in het onderzoek naar Anselmus?', of: 'Is de godsdienstkritiek van Richard Dawkins houdbaar wanneer die tegenover de argumentatie van Paas en Peels in *God bewijzen* wordt gezet?'

2.4.5 Vergelijkende en evaluerende onderzoeksvraag

Men kan ook proberen het verband tussen twee fenomenen – in de brede zin van het woord – te achterhalen: 'Wat is het verband tussen het negentiende-eeuwse nationalisme en het antisemitisme?' Als mensen het onderwerp zijn, kan zo'n vraag luiden: 'In hoeverre en in welke aspecten heeft het werk van Adolf von Harnack invloed gehad op het pamflet *Die Kirche und das Alte Testament* door Notger Slenczka?'

2.4.6 Probleemgestuurde onderzoeksvraag

Als er in de praktijk van een geloofsgemeenschap of een school een probleem blijkt te zijn, dat naar boven komt in je stage, kun je dit probleem als basis nemen voor je scriptie. Dit probleem moet je eerst omzetten naar een onderzoeksvraag. Een voorbeeld is het probleem dat basisschooldocenten ervaren dat zij te weinig informatie hebben over de verschillende culturen en godsdiensten in hun klas. De onderzoeksvraag zou dan kunnen worden: 'Aan welke informatie hebben basisschooldocenten behoefte, als zij meer culturen en/of religies in hun klas hebben?' of 'Welke cursus voldoet het beste aan de behoefte van basisschooldocenten...?'

2.4.7 Voorspellende onderzoeksvraag

Empirisch onderzoek heeft vaak met voorspellende onderzoeksvragen te maken: hoe zullen bepaalde verschijnselen veranderen of hoe zullen mensen reageren op veranderende omstandigheden? Deze voorspellende vragen kunnen uiteenlopen van zeer praktisch ('Hoeveel leden telt deze kerk in 2040?') tot conceptueel ('Hoe interpreteren Nederlandse moslims het woord *jihad* gedurende de komende tien jaar?').

2.4.8 Explorierend onderzoek

Soms is er nog niet of nauwelijks onderzoek gedaan naar een interessant gebied van de theologie of de religiewetenschappen. Dan is er geen inhoudelijke basis om je scriptie op te bouwen, maar soms ook geen methodologische basis. *Als je begeleider het goedkeurt*, mag deze soort onderzoeksvraag gebruikt worden. Het betekent wel, dat je methodologisch zult moeten steunen op literatuur die handelt over een onderwerp dat niet de jouwe is, maar wel verwant. Het betekent ook, dat je conclusies vooral zullen bestaan uit waarschijnlijkheden en aanbevelingen tot verder onderzoek. Een voorbeeld van explorierend onderzoek was de scriptie van 2016 over islamitische geestelijke zorg (GZ) in het leger. Methodologisch en inhoudelijk moest de student zich baseren op andere islamitische GZ of op niet-islamitische GZ in het leger. Verder deed hij onderzoek naar de praktijk van de islamitische GZ en vroeg hij islamitische soldaten om evaluatie van deze praktijk.

2.4.9 Voorstel als onderzoeksvraag

Een laatste mogelijkheid is het onderwerp in de vorm van een voorstel of werkhypothese te gieten. Het voorstel is een stelling waarvan de auteur de geldigheid wil onderzoeken. Bijvoorbeeld: 'Het begrip liefde heeft in het boeddhisme een andere betekenis dan in het hindoeïsme', of 'Het reformatorische idee van de echtgenoot/vader als priester van het gezin is in de twintigste eeuw fundamenteel veranderd'. NB: de onderzoeksvraag en het voorstel zijn nauw aan elkaar verwant: ze hebben alleen een andere richting. Een evaluerende tekst werkt naar een bepaalde (hypothetische) conclusie toe, terwijl een voorstel deze

conclusie als het ware als uitgangspunt neemt. Een werkhypothese kan bovendien altijd als een vraag worden geformuleerd ('Heeft het begrip liefdadigheid in het boeddhisme een andere betekenis dan in het hindoeïsme?'). Studenten worden aangeraden hun onderwerp als onderzoeksvraag te formuleren.

Merk op dat deze typen onderzoeksvragen tot op zekere hoogte allemaal op het beschrijvende type zijn gebaseerd: je kunt niets verklaren of evalueren en geen voorstel formuleren zonder beschrijvingen. Bij een beschrijvende scriptie is het echter je *doel* om een bepaald verschijnsel of een theorie te beschrijven, terwijl beschrijvingen in de andere gevallen een *middel* zijn om iets te verklaren, te evalueren of een voorstel te ondersteunen. In het voorbeeld van de evaluerende onderzoeksvraag moet je beschrijven wat liefdadigheid in het boeddhisme en hindoeïsme inhoudt, inclusief overeenkomsten en verschillen, maar je doet dit binnen het kader van een evaluatie.

Het is essentieel dat je je bewust bent van de aard van je onderzoeksvraag. Een beschrijvende onderzoeksvraag vereist een andere opzet en toon dan een evaluerend onderwerp. Let erop dat je tijdens het schrijven van je betoog niet van het ene type onderzoeksvraag naar het andere afdwaalt. Blijf tijdens het schrijven trouw aan de aard van je centrale onderzoeksvraag. Als jij het zelf lastig vindt om een bepaald hoofdstuk of een passage in verband te brengen met je centrale onderzoeksvraag, dan zal je lezer daar ook moeite mee hebben.

2.5 De onderzoeksvraag en de deelvragen

Bij het schrijven van een scriptie is een gedegen voorbereiding essentieel. Tijdens je onderzoek moet je ongetwijfeld een aantal deelvragen beantwoorden. Dit proces kan worden gekenmerkt als het *verkennen* van je centrale onderzoeksvraag (onderwerp). Vaak is het zinvol om de daaruit voortvloeiende deelvragen in opeenvolgende hoofdstukken te behandelen. Zo kan een student die in zijn scriptie de evaluerende vraag over het godsbewijs van Anselmus en Kants kritiek daarop behandelt, bijvoorbeeld de volgende deelvragen stellen:

- Wat is een godsbewijs?
- Wat is een ontologisch godsbewijs?
- Hoe werkt het ontologisch godsbewijs van Anselmus precies?
- Welke filosofische en/of religieuze motivatie of achtergrond heeft het bewijs van Anselmus?
- Wat zijn de algemene punten van kritiek op het ontologisch godsbewijs van Anselmus?
- Wat houdt de kritiek van Kant precies in?
- Welke filosofische en/of religieuze motivatie of achtergrond heeft het standpunt van Kant?
- [enzovoort]

2.6 Een checklist voor goede scriptieonderwerpen

Beantwoord ter evaluatie de volgende vragen voordat je je onderzoeksvraag definitief maakt:

- Is het onderwerp voldoende afgebakend om het 'haalbaar' te maken voor een scriptie?
- Is het onderwerp geformuleerd als een op zichzelf staande, samenhangende, duidelijke en beantwoordbare vraag?
- Kan deze vraag worden beantwoord aan de hand van academische methoden en criteria?
- Zijn de deelvragen duidelijk en ondubbelzinnig?
- Zijn de deelvragen relevant voor het onderwerp (de centrale onderzoeksvraag)?
- Kunnen de deelvragen worden beantwoord aan de hand van gevestigde academische methoden en criteria?

3. Van scriptieonderwerp naar scriptieopbouw

De structuur van je tekst moet helder en begrijpelijk zijn. Maak in een vroeg stadium een overzicht van de inhoud, bij voorkeur met (voorlopige) hoofdstuktitels, paragraaftitels en subparagrafen. Houd hierbij je centrale onderzoeksvraag steeds duidelijk voor ogen. In principe heeft elke tekst een begin, een middendeel en een einde. Afhankelijk van de aard van je probleemstelling, neemt deze driedeling vaak de volgende vormen aan:

3.1 Inleiding en conclusie

De *inleiding* bevat:

- een verklaring waarin het onderwerp en het belang ervan worden toegelicht;
- een formulering van het onderwerp als onderzoeksvraag;
- een indicatie van de manier waarop de onderzoeksvraag wordt beantwoord: Welke methoden en argumenten gebruik je tijdens je onderzoek?
- indien nodig, een definitie van de belangrijkste termen die je wilt gebruiken;
- in het openingshoofdstuk of in een apart hoofdstuk kan een korte onderzoeksgeschiedenis worden toegevoegd.

Het *einde* bevat:

- een samenvatting van de onderzoeksvraag en de resultaten van je onderzoek;
- een indicatie van de mogelijke waarde van je onderzoek voor andere wetenschappers.

Het middendeel bevat uiteraard de centrale tekst van je paper of scriptie. In dit gedeelte ga je dieper in op je onderzoeksvraag, die je in een aantal fases behandelt, waarbij je verwijst naar de bestudeerde literatuur.

3.2 Hoe bouw je een scriptie op: een methode

Als je een onderwerp hebt gekozen en gedefinieerd, de deelvragen hebt geformuleerd en je aanpak hebt vastgesteld, is het vrij eenvoudig om de structuur van je scriptie te bepalen met de volgende procedure. Dit zijn de bouwstenen van je onderzoeksproject:

Onderwerp	
Onderwerp als relevante onderzoeksvraag	

Korte onderzoeksgeschiedenis (met voorlopige bibliografie)	
Aanpak (Methode)	
Deelvraag 1	
Deelvraag 2	
Deelvraag 3	
Deelvraag 4	

De methodologie volgt logischerwijs op de onderzoeksvraag en deelvragen. In je scriptie moet je je aanpak echter al in de inleiding bespreken. De korte onderzoeksgeschiedenis kan in de inleiding worden verwerkt of je kunt er een apart hoofdstuk aan wijden, al naar gelang de lengte van deze voorgeschiedenis (of *Forschungsbericht*). Ten slotte eindig je je scriptie met een samenvatting en conclusies en maak je je voorlopige bibliografie definitief. Als je deze punten als uitgangspunt neemt, kun je gemakkelijk een inhoudsopgave maken:

Onderwerp	> Titel (en ondertitel)
Onderwerp als onderzoeksvraag	> Inleiding
Korte onderzoeksgeschiedenis (met bibliografie)	> Onderdeel van de Inleiding (met bibliografie aan het eind van je scriptie)
Aanpak (Methodologie)	> Methodisch hoofdstuk (of deel van de inleiding als het een klein onderdeel is)
Deelvraag 1	> Hoofdstuk 1
Deelvraag 2	> Hoofdstuk 2
Deelvraag 3	> Hoofdstuk 3
Deelvraag 4	> Hoofdstuk 4
Onderzoeksvraag	> Beantwoording en verdere bespreking in Conclusie

3.3 De hoofdstukindeling

Tijdens het schrijven kun je dezelfde methode hanteren voor de opbouw van de afzonderlijke hoofdstukken: titel, inleiding, paragrafen, samenvatting en conclusies.

NB. Hoofdstukken worden onderverdeeld in paragrafen en subparagrafen, die vervolgens worden onderverdeeld in alinea's.

4. Literatuur en bronnen in de bibliotheek opzoeken

Wanneer je een paper moet schrijven, geeft de begeleidende docent meestal aan welke (secundaire) literatuur je moet raadplegen. Voor een scriptie word je geacht je eigen onderzoek te doen. Je neemt opnieuw je onderwerp als basis en splitst het op in een aantal *zoektermen* (zoals een theorie, de titel van een theologisch werk, de naam van een bijbelwetenschapper of een filosofische school). Die gebruik je als basis bij het raadplegen van de volgende bronnen.

4.1 Libsearch: zoekomgeving van de UBVU

Begin bij Libsearch, de zoekomgeving van de universiteitsbibliotheek van de VU via <https://vu.on.worldcat.org/discovery>. Met Libsearch zoek je wereldwijd in vele grote en kleinere bibliotheken, maar (als je deze beperking selecteert) ook alleen in het volledige bezit van de UBVU (papier) en in alles waartoe de UBVU toegang biedt (electronisch). Voor het eerst zijn in Libsearch de artikelen uit alle elektronische tijdschriften, waarop de UBVU geabonneerd is, op titelniveau toegankelijk. Een belangrijk deel van de e-collectie, de e-reources, moet voorlopig nog afzonderlijk benaderd en doorzocht worden.

4.2 E-resources

Je vindt de belangrijke bronnen voor godgeleerdheid als volgt:

- ga naar de homepage van de UBVU (<http://www.ub.vu.nl>)
- klik op het vergrootglas in het Libsearch zoekvak (midden in de pagina)
- kies (rechtsboven) 'links'
- kies 'other vu resources'
- kies 'e-resources A-Z'
- je beperkt je in deze alfabetische lijst van e-resources van alle vakgebieden (via het rechter menu) tot je eigen faculteit:
- kies 'more options' onder 'faculties' en vink 'Theology' aan
- klik op rode knop 'submit'

Je krijgt nu de 40 voor godgeleerdheid belangrijkste e-resources te zien, die je per titel kunt raadplegen, zoals

- ATLA Religion Database
- Encyclopedia of the Bible and its Reception
- Encyclopedia of Religion
- Index Islamicus Online
- Oxford Islamic Studies Online
- Encyclopaedia Judaica
- Twentieth Century Religious Thought

Er zijn vele andere links naar e-resources over andere onderwerpen dan theologie en religie. Die kunnen van belang zijn voor interdisciplinaire onderwerpen:

- **Pubmed**: voor medische vraagstukken, maar ook voor medische ethiek, bijv. euthanasie; toegankelijk via e-resources A-Z (zie boven).
- **Rechtsorde**: voor juridische vraagstukken, maar ook kerkelijke jurisdictie binnen de samenleving, bijv. het eigendom van kerkgebouwen; toegankelijk via e-resources A-Z (zie boven).
- **ScienceDirect**: voor de meer exacte wetenschappen, maar ook voor psychologie, bijv. de relatie tussen religie en gezondheid; toegankelijk via e-resources A-Z (zie boven).
- **Web of Science**: ook voor de meer exacte wetenschappen, maar ook voor ethiek, geschiedenis en filosofie; toegankelijk via e-resources (zie boven).
- **VU-DARE**: digitaal archief met open access-publicaties van de VU; via e-resources (zie boven)

Het is ten eerste aan te raden om een persoonlijke RSS feeder aan te maken, om op de hoogte te blijven van nieuwe publicaties over jouw vakgebied.⁴

4.3 Bijbelse en theologische encyclopedieën en woordenboeken

Deze bronnen (deels online beschikbaar) geven je een beknopte indruk van het onderzoek naar een bepaald onderwerp en kunnen van nut zijn bij het kiezen van een geschikt scriptieonderwerp. De onderstaande woordenboeken staan in alfabetische volgorde.

- AncBD Freedman, D.N. (ed.), *The Anchor Bible Dictionary* (New York: Doubleday, 1992) 6 vols. Ook online.
- EKL Fahlbusch, E., Lochman, J.M., et alii (Hrsg.), *Evangelisches Kirchenlexikon. Internationale theologische Enzyklopädie* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1997) 5 Bde.
- LThK⁴ Baumgartner, K., Buchberger, M., Kasper, W. (Hrsg.), *Lexikon für Theologie und Kirche* (Freiburg: Herder, ⁴1993–2001) 11 Bde.
- NIDB Sakenfeld, K.B. (ed.), *The New Interpreter's Dictionary of the Bible* (Nashville: Abingdon, 2006-2009) 5 vols. (ook verkrijgbaar op cd-rom).
- RGG⁴ Betz, H.D., et al. (Hrsg.), *Die Religion in Geschichte und Gegenwart* (Tübingen: Mohr Siebeck, ⁴1998–2007), 8 Bde + Register. Er is ook een Engelse uitgave beschikbaar: Betz, H.D., et al. (Ed.), *Religion Past and Present* (Leiden: Brill, 2013), 13 Vols + Index.

⁴ RSS staat officieel voor *RDF (Resource Description Framework) Site Summary*.

- TRE Krause, G., Müller, G. (Hrsg.), *Theologische Realenzyklopädie* (Berlin, New York: Walter de Gruyter, 1976–2004), 37 Bde. Ook online beschikbaar in e-resources www.ubvu.vu.nl

4.4. Bijbelgerelateerde software en aanverwante hulpmiddelen

- ATLA Atla Religion Database, met name de Scripture Index
 BW 8.0 BibleWorks 8.0
 LLT Library of Latin Texts. Online in e-resources www.ubvu.vu.nl
 TLG Thesaurus Linguae Graecae. Online in e-resources www.ubvu.vu.nl
 DBNL Zoek in <http://www.dbnl.org/nieuws/hogtepunten.php?l=6#6> naar de tekst van de eerste drukken van Nederlandse Bijbelvertalingen.

4.5 Speciale bibliografieën

- DissAb Dissertation Abstracts. Nu online: Proquest dissertations and theses
 EBB Elenchus bibliographicus of Biblica (orig. *Elenchus of Biblical Bibliography*). Online in e-resources www.ubvu.vu.nl
 IZBG Internationale Zeitschriftenschau für Bibelwissenschaft und Grenzgebiete. International Review of Biblical Studies. Revue internationale des études bibliques
 NTA New Testament Abstracts. Online in e-resources www.ubvu.vu.nl
 OTA Old Testament Abstracts. Online in e-resources www.ubvu.vu.nl
 RThA Religious and Theological Abstracts
 ThLZ Theologische Literaturzeitung [www.thlz.de]
 ZID Zeitschrifteninhaltsdienst Theologie (Tübingen). Nu online toegankelijk als Index theologicus in e-resources www.ubvu.vu.nl

4.6 Betrouwbare websites

Welke websites geven betrouwbare informatie en welke niet? Deze vraag is niet eenvoudig te beantwoorden, maar het spreekt voor zich dat je de informatie die je op internet vindt nooit blindelings moet vertrouwen. Houd altijd rekening met de oorsprong van websites die je overweegt te gebruiken. In principe is informatie die afkomstig is van een universiteit of geschreven is door een beroemd auteur die in gezaghebbende tijdschriften publiceert betrouwbaarder dan informatie van een geïsoleerde, anonieme bron.

- NARCIS (<http://www.narcis.nl/?Language=nl>): digitaal archief met open access-publicaties in Nederland
- OAISTER (<http://www.oclc.org/oaister.en.html>): digitaal archief met open access-publicaties uit hele wereld
- <https://dare.ubvu.vu.nl/index.jsp>: DARE online toegang tot wetenschappelijke bronnen van de VU
- www.bsw.org (Biblical Studies on the Web)

- www.ntgateway.com
- www.religion-online.org
- www.theology.de > Bibliographien & Onlinedokumenten (Kirche und Theologie im Web)
- www.wikipedia.com

Maak een persoonlijke database met literatuurverwijzingen (bijvoorbeeld in Endnote) of maak een lijst met publicaties die van nut zouden kunnen zijn. Maak een voorselectie (bijvoorbeeld op basis van de titel, inhoudsopgave en een samenvatting van het werk, indien van toepassing). Leg deze selectie voor aan je scriptiebegeleider en werk samen met hem/haar aan een min of meer definitieve literatuurlijst.

Breng voor zover mogelijk een zekere rangorde aan in je literatuurlijst. Sommige werken zijn zo belangrijk voor je scriptie dat je ze grondig moet lezen. Van deze teksten, die de *basis* van je onderzoek vormen, zal je een uitgebreide samenvatting willen maken. Andere werken zijn minder belangrijk en kun je dan ook globaal of selectief doorlezen. Maak aantekeningen van deze *ondersteunende* werken of maak een korte samenvatting.

4.7 In kranten zoeken

Er zijn talloze websites met databases van kranten:

- Zoek in <http://academic.lexisnexis.eu/> naar jouw onderwerp in kranten van 1980 tot nu.
- www.delpher.nl (Koninklijke Bibliotheek: Nederlandse kranten)
- www.kranten-historisch.startpagina.nl (ook internationale kranten)
- www.digibron.nl (Kenniscentrum Gereformeerde Gezindte)

4.8 Op internet zoeken

Hier volgt een aantal tips voor het zoeken op internet:

- Verwijder alle cookies van je computer.
- Zoek met Google, Ilse, Yahoo enz.: elke zoekmachine geeft weer andere zoekresultaten.
- Zoek met Google en selecteer 'Boeken'.
- Zoek via <http://scholar.google.nl/> naar artikelen.

4.9 Zoeken en sneller schakelen

(met dank aan NRC Special *Slimmer zoeken op Internet*, 9-10 februari 2013)

Toetscombinaties om te schakelen tussen programma's:

- Alt + Tab = schakelen tussen programma's – als je Alt-Tab vasthoudt, kun je met de muis aanklikken waarheen je wilt.

- Windows + d = toon het bureaublad; alle andere programma's en tabbladen worden geminimaliseerd.

Tekens voor Google:

- - (minteken) = sluit het volgende uit: **New -York** = Zoek "New" maar sluit "York" uit. Let op: voor het minteken een spatie, erna niet.
- "" (dubbele aanhalingstekens) = zoek alleen pagina's waarin de regel exact zo staat als tussen de aanhalingstekens: **"domweg gelukkig in de dapperstraat"**.
- .. (twee punten) = geef een numerieke waarde tussen x en y: **overstroming 1950..1955** geeft alle overstroming met het getal 1950, 1951, 1952, 1953, 1954 of 1955 erbij.
- * (asterisk) = vul de leegte in met een willekeurig woord: **een dag niet * is een dag niet geleefd** geeft dit gezegde met 'gelachen' of 'gegamed' of wat dan ook op de plaats van de asterisk.
- ** (dubbele asterisk) = vul de leegte in met meer willekeurige woorden: **dat slaat als**op****. Let op: met dubbele asterisken hoeven er geen spaties voor of na.
- AROUND(n) = het ene woord in de nabijheid van het andere woord met hooguit *n* woorden van elkaar verwijderd: **paus AROUND(13) kruistocht** = zoek een document waarin het woord paus niet verder dan 13 woorden van het woord kruistocht is verwijderd.
- define: = geef een woordenboek- of encyclopedische definitie van het volgende woord: **define:genocide** of **define:obama**. Let op: het werkt goed in het Engels. Let op: voor of na de dubbele punt geen spatie.
- filetype: = geef het volgende in dit bestandsformaat: **miljoenennota 2012 filetype:pdf**.
- site: = beperk de zoekopdracht tot deze website of dit domein: **inburgeringstoets site:rijksoverheid.nl** of **eredienst site:pkn.nl**. Als je wilt beperken tot een land, doe dan **site:nl** of **site:de**.
- OR = zoek sites waarin of de ene of de andere voorkomt (of allebei): **studiefinanciering OR stufi** of **troonrede site:nrc.nl OR site:trouw.nl**. Let op: het woord OR is ook te vervangen door | zoals in **studiefinanciering | stufi**.
- related: = zoek websites met thematisch verwant karakter. Als je zoekt op **related:nrc.nl**, krijg je andere kranten zoals Trouw, Telegraaf, etc.
- Combineer zoektermen. Als je zoekt naar hoe het spreekwoord "dat slaat als een tang op een varken" nog meer gebruikt is, zoek dan **"slaat als een * op een *" -tang -varken**
- Gebruik andere zoekmachines, zoals Yahoo en Ilse.

- Om databanken te zoeken: combineer "databank" of "database" met de zoekterm. Of combineer "vind" of "find" met de zoekterm.
- Binnen websites kun je weer Ctrl + f gebruiken om binnen de opgezochte site naar een bepaald woord te zoeken. Daarnaast verschijnt dan 'Vorige' en 'Volgende' om verder te zoeken.
- Specificeer bij Google of je op sites, blogs, boeken of andere dingen wil zoeken.

5. Bronvermeldingen

5.1 Verwijzen, parafraseren en citeren

Je schrijft je scriptie niet alleen op basis van je eigen vondsten of ideeën, maar mede op basis van methodologische of inhoudelijke literatuur. Alle literatuur die je hebt gebruikt, komt uiteindelijk in je bibliografie te staan: boeken, artikelen, krantenartikelen, webpagina's enzovoorts. Je hoeft je bibliografie niet op te splitsen in deze categorieën. Het creëren van één integrale bibliografie werkt vaak veel beter dan eentje in categorieën.

Goed mogelijk is het onderscheid maken tussen primaire en secundaire bronnen:

- Een scriptie over de zestiende eeuw maakt onderscheid tussen de boeken van toen (primaire bronnen uit de zestiende eeuw) en de literatuur die daarover geschreven is (secundaire bronnen uit latere eeuwen).
- Een scriptie over blogs met religieuze inhoud maakt onderscheid tussen de blogs (primaire webbronnen) en de literatuur die over bloggen geschreven is (secundaire literatuur, of het nu boeken, artikelen of webpagina's zijn).

Goed mogelijk is ook het onderscheid tussen algemene en specifieke literatuur of methodologische en inhoudelijke literatuur:

- Een scriptie met de uitwerking van interviews met EO-jongerendag-bezoekers maakt onderscheid tussen methodologische literatuur over interviews of empirisch onderzoek en inhoudelijke literatuur over de EO, de jongerendagen en christelijke festivals.
- Een scriptie over de rol van religieuze kennis in de Islam maakt onderscheid tussen algemene literatuur over de Islam, de islamitische opvoeding en opleiding en specifieke literatuur over bepaalde Koranteksten en hun uitleg in bepaalde eeuwen.

5.1.1 Verwijzen

Als je ideeën van anderen gebruikt, samenvat of parafraseert, verwijst je naar de auteurs, ongeacht of je de tekst gevonden hebt in een krant, een tijdschrift, een boek of een website: je noemt de auteurs in je hoofdtekst of verwijst naar hun teksten in de voetnoten. Dat komt veel voor, wanneer je hun bijdragen parafraseert of samenvat, of hun ideeën gebruikt. Met het werkwoord 'verwijzen' bedoelen we hier dat je in je scriptie bronverwijzingen gebruikt met de volledige bibliografische informatie over de geciteerde auteurs (letterlijk geciteerd, verwezen naar of geleend van). Hoe je precies verwijst, staat in paragraaf 5.2.

Je moet altijd je bronnen vermelden (ernaar verwijzen) in het geval van (1) directe en geparafraseerde citaten en passages, (2) feiten en statistieken die niet

algemeen bekend zijn en (3) ideeën, gedachten en meningen die niet van jezelf zijn, maar die je tijdens je onderzoek bent tegengekomen. Algemeen bekende informatie ('Amsterdam is de hoofdstad van Nederland') hoef je niet van een bronvermelding te voorzien. Hetzelfde geldt voor algemeen aanvaarde kennis of verwijzingen naar of een korte vermelding van algemeen bekende literaire, kunstzinnige en religieuze werken, zoals de Nachtwacht van Rembrandt of het afgesneden oor van Vincent van Gogh.

5.1.2 Parafraseren

Als je een stuk tekst parafraseert (of samenvat), zorg er dan voor dat je duidelijk laat zien wanneer je je eigen ideeën verwoordt en wanneer je de mening van anderen weergeeft in je eigen woorden. Dit kun je doen door aan het begin van een paragraaf aan te geven dat je de mening van auteur X gaat behandelen, of door in je tekst constructies te gebruiken als 'Volgens X is het zo dat...'; 'X betoogt dat...'; 'X licht vervolgens toe waarom...' of 'Maar X vraagt zich af of dat wel juist is'.

5.1.3 Citeren

Citeren betekent, dat je letterlijk een stuk tekst van een auteur overneemt. Ook deze definitie geldt voor *alle* soorten tekst: brieven, kranten, tijdschriften, boeken, websites, getranscribeerde interviews, televisieprogramma's. Citeer alleen tekstpassages wanneer dat voor je paper strikt noodzakelijk is. Schrijvers die te vaak hun toevlucht nemen tot een citaat, wekken de indruk dat ze niet in staat zijn de gebruikte bronnen effectief in hun eigen woorden weer te geven. En lezers die te veel citaten zien, hebben de neiging die passages over te slaan.

Als je citeert, zorg er dan voor dat je nauwkeurig bent en dat het citaat correct op je eigen tekst aansluit. Voor citeren gelden de volgende regels:

1. Vuistregel: als je zinnen of zinsdelen van *vijf* woorden of meer letterlijk overneemt, gebruik je aanhalingstekens. Gebruik je die niet, dan beschouwen we de zinsdeel als plagiaat (zie verder *Scriptieregeling*, paragraaf 3.1).
2. Gebruik altijd dezelfde soort aanhalingstekens: óf enkele óf dubbele. Zorg ervoor dat je tekstverwerker die ook altijd op dezelfde manier neerzet: met Duits of Frans als taal komen de aanhalingstekens op een andere manier te staan dan met Nederlands of Engels.⁵
3. Als je een zeer typerende zinsnede overneemt van een auteur, zet je die ook tussen aanhalingstekens, ook al is het maar één woord. Theo van Baaren zegt

⁵ Mocht je toch willen variëren tussen (enkele) aanhalingstekens in plaats van het woord 'zogenaamd' en (dubbele) aanhalingstekens voor citaten, wees dan heel consistent om de lezer niet in verwarring te brengen.

bijvoorbeeld over India dat het 'een land van wonderen' is, terwijl Hendrik Kraemer het 'een land van vele godsdiensten' noemt.⁶

4. Als je een stuk overneemt, dat in jouw tekst drie regels of meer beslaat, markeer je het door het links te laten inspringen en een letter van één puntsgrootte kleiner te nemen dan je hoofdtekst. Je gebruikt in dit geval géén aanhalingstekens. Dat ziet er dan zo uit:

Like every other translation of the Bible, Targum Jonathan betrays the presuppositions of its translators, mainly through its deviations from the source text. Many of these deviations have been detected and described by earlier scholars of the Targum.⁷

5. Je citeert zoals je het vindt: voeg in principe geen cursivering, opmerkingen of interpunctie toe. Dit geldt ook voor teksten uit heilige geschriften.

6. Wil je wel iets cursiveren, dan vermeld je erbij dat de cursivering van jou komt. Bijvoorbeeld: 'Niet *elke* opvoeding is even schadelijk.' (mijn cursivering)⁸

7. Wil je wel iets opmerken – omdat bijvoorbeeld anders onduidelijk is wie er met 'hij' bedoeld wordt – zet die opmerking dan tussen vierkante haken en voeg je initialen eraan toe: 'One year later he [Wilhelm Bacher, evs] became professor of Bible at the newly founded Rabbinical Seminary in Budapest.'⁹

8. Wil je iets weglaten, gebruik dan het beletselteken (...); vergelijk 'Samuel Rolles Driver, who lived from 1846 until 1914, has been important for the textual criticism of the Books of Samuel' met 'Samuel Rolles Driver (...) has been important for the textual criticism of the Books of Samuel'.¹⁰

5.2 Verwijzen naar literatuur

5.2.1 Algemeen

In aansluiting op de gangbare internationale conventies word je geacht voor de verwerking van bibliografische referenties de criteria van de 15^e of 16^e editie van [The Chicago Manual of Style](#) (CMS) toe te passen.¹¹ In CMS worden vrijwel alle denkbare kwesties die zich bij citeren voordoen besproken: van het gebruik van hoofdletters, punten en komma's tot en met het ordenen van de gebruikte literatuur in overzichtelijke bibliografieën. CMS is in gedrukte versie en volledig online beschikbaar.

⁶ Th.P. van Baaren, *Van maansikkel tot rijzende zon: de grote godsdiensten van Azië* (Utrecht: W. de Haan, 1961), 101; H. Kraemer, *Van godsdiensten en mensen: reisindrukken van een tambaram-ganger* (Nijkerk: G.F. Callenbach, 1940), 79.

⁷ E. van Staalduine-Sulman, *The Targum of Samuel* (SAIS, 1; Leiden: Brill, 2002), 1.

⁸ G. Stroecken, R. Verdult, *De mythe van de gelukkige kindertijd: zoektocht naar het miskende kind in onszelf* (Antwerpen & Apeldoorn: Cyclus, 2006), 9.

⁹ Van Staalduine-Sulman, *The Targum of Samuel*, 5.

¹⁰ Van Staalduine-Sulman, *The Targum of Samuel*, 11.

¹¹ *The Chicago Manual of Style* (Chicago: University of Chicago Press, 16th2010).

Vanwege de complexiteit van het citeerproces, vooral wanneer je het hieronder genoemde Auteur-Titel-systeem gebruikt, raden we alle studenten ten eerste aan om zich een bibliografieprogramma te gebruiken en daarin als stijl Chicago te kiezen. Dan wordt het proces van het maken van verwijzingen volledig geautomatiseerd. Programma's die we kunnen aanraden zijn [EndNote](#) en [Reference Manager](#) of het gratis beschikbare Zotero (<http://www.zotero.org>). Endnote kun je als student tegen een gering bedrag aanschaffen bij SurfSpot, evenals trouwens heel veel andere software. Endnote, Reference Manager en Zotero zijn volledig compatibel met MS Word of LibreOffice.¹² In de praktijk kun je het beste een voorbeeldbibliografie gebruiken om te zien hoe bepaalde kwesties worden opgelost. De meest recente publicaties van uitgeverij Brill zijn in Chicago-stijl opgemaakt. Op de website van CMS Online vind je een [Chicago-Style Citation Quick Guide](#).

Aan CMS is een digitale vraagbaak verbonden waarin vrijwel alle vragen over literatuurverwijzing worden beantwoord (zie www.chicagomanualofstyle.org). Mocht blijken dat CMS geen antwoord geeft op jouw specifieke vraag, dan geldt de regel van de consistentie: je kunt dan zelf een knoop doorhakken en die dan (consistent) in je paper of scriptie toepassen. Voor de sectie Bijbelwetenschappen wordt gebruikt gemaakt van [The SBL Handbook of Style for Ancient, Near Eastern, Biblical, and Early Christian Studies](#) (zie www.sbl.org; gedrukte versie via Amazon.com). Dit handboek is gebaseerd op CMS en toegespitst op het specifieke gebruik binnen de Bijbelwetenschappen (in het bijzonder m.b.t. het citeren van primaire bronnen, het gebruik van afkortingen enz.).

Let op! Er is oneindig veel discussie mogelijk over de gemaakte keuzes en ook op CMS is de nodige kritiek te leveren. Het is slechts één van de manieren om je bibliografische gegevens ordelijk en consistent weer te geven. Maar door de criteria consequent toe te passen kun je in ieder geval duidelijk maken hoe zorgvuldig je te werk gaat.

5.2.2 Nodige informatie voor verwijzingen

Voor het opmaken van een bibliografie (aan het einde van je paper of scriptie) en voor het opmaken van literatuurverwijzingen in de tekst of de voetnoten, heb je de hieronder genoemde informatie nodig. Welke informatie precies hangt af van de vraag of het een boek (monografie), een tijdschriftartikel, een bijdrage in een verzamelbundel, een artikel in een handboek of encyclopedie, een krantenartikel of een webpagina betreft:

¹² Zie de website van Endnote (www.endnote.com) en van UBVU. De VU-bibliotheek organiseert regelmatig korte instructiecurcussen ([workshops](#)) voor het werken met softwareprogramma's als *Endnote* en *Reference Manager*.

- (1) **Boek:** naam van de auteur (initialen of voornaam + achternaam), titel + ondertitel, serie + serienummer, plaats, naam van de uitgever, jaar van publicatie, druk.
- (2) **Artikel in een tijdschrift:** naam van de auteur (initialen of voornaam + achternaam), volledige titel van het artikel, naam van het tijdschrift, volume-nummer + jaar van uitgave, eerste en laatste paginanummer.
- (3) **Bijdrage** in een geredigeerde bundel: naam van de auteur (initialen of voornaam + achternaam), volledige titel van de bijdrage, naam van de redacteur(s), titel + ondertitel van het boek, serie + serienummer, plaats, naam van de uitgever, jaar van publicatie, druk, eerste en laatste paginanummer.
- (4) **Lemma** in een **handboek of encyclopedie:** naam van de auteur (initialen of voornaam + achternaam), volledige titel van het lemma/de entry, naam van de redacteur(s), titel + ondertitel van het boek, serienummer, jaar van uitgave, eerste en laatste paginanummer.
- (5) **Artikel** of brief in een **krant:** naam van de auteur (initialen of voornaam + achternaam), volledige titel van het artikel, naam van de krant, datum van uitgave, (eerste en laatste) paginanummer.
- (6) **Artikel** (lemma/entry) op een **website:** naam van de auteur (initialen of voornaam + achternaam), volledige titel van het lemma/de entry, naam van de organisatie van wie de website is, jaar van publicatie, exacte url¹³ van de webpagina waarop het artikel staat of exacte doi¹⁴, datum van toegang, eventueel eerste en laatste paginanummer (in geval van een pdf).

De bibliografische informatie wordt in de bibliografie (aan het eind van je paper) anders verwerkt dan in de voetnoten en de lopende tekst. Je kunt het beste beginnen met het opstellen van de bibliografie en vervolgens de informatie in de voetnoten verwerken/omwerken. In paragrafen 5.3 en 5.4 volgen voorbeelden van hoe literatuurverwijzingen er volgens de regels uitzien.

¹³ Een url ('uniform resource locator') is de unieke code van een website. Als je op de tekst staat, waaruit je citeert of waarnaar je verwijst, kopieer dan wat er in de balk van je webpagina staat en plak dat in je voetnoot of in je bibliografie.

¹⁴ Een doi ('digital object identifier') is een unieke code die gekoppeld wordt aan de inhoud van een website. Zelfs als je de naam (en dus de url) van de website verandert, blijft de doi-code van kracht, zodat de inhoud altijd terug te vinden is. Dit voorkomt foutmeldingen zoals 'Page not found'.

5.2.3 Keuze tussen twee systemen

Aan de faculteit Godgeleerdheid van de Vrije Universiteit hanteren we twee systemen om naar literatuur te verwijzen: het Auteur-Jaar-systeem en het Auteur-Titel-systeem. Welke van de twee systemen je gebruikt, hangt af van de aard en omvang van je onderzoek en van de richtlijnen die je van de begeleidend docent meekrijgt. Tussen beide systemen moet worden gekozen voor één van beide, dat vervolgens consequent wordt volgehouden. In bibliografiesoftware kun je die keuze maken door een stijl te kiezen. Kort gezegd zijn dit de twee systemen:

- Het **Auteur-Jaar-systeem** (zie 5.3) wordt gebruikt in de *lopende* tekst. Je verwijst als volgt naar een boek: (achternaam auteur, jaartal publicatie: paginanummer). In de bibliografie geef je de volledige verwijzing op de volgende wijze: Auteur, Voornaam (jaartal publicatie). Titel publicatie. Plaats van uitgave: Uitgever.
- Het **Auteur-Titel-systeem** (zie 5.4) wordt gebruikt in de *voetnoten*. De eerste keer dat een bron wordt aangehaald in de voetnoot moeten alle gegevens volledig worden vermeld, maar alle daaropvolgende keren alleen de achternaam, verkorte titel cursief, paginanummer. Dus de eerste keer: Voornamen plus achternaam auteur, Titel publicatie. Ondertitel publicatie (Plaats van uitgave: Uitgever, jaartal publicatie), paginanummer. Alle daarop volgende keren: Achternaam, Verkorte Titel publicatie, paginanummer. Daarnaast helemaal achteraan een bibliografie op de volgende manier: achternaam auteur, voornaam en/of initialen, Titel publicatie. Ondertitel publicatie. Plaats van uitgave: Uitgever, jaartal publicatie.

Voor beide systemen gelden een aantal gelijklopende regels:

- Titels van boeken, tijdschriften en kranten *cursief*. Titels van artikelen in die boeken, tijdschriften en kranten tussen *aanhalingstekens*. Er wordt dus nooit gebruik gemaakt van cursief en aanhalingstekens tegelijk.
- Bij *één of twee* auteurs: beiden vermelden. Bij *drie* auteurs of meer: in de bibliografie allemaal vermelden (tenzij het echt de spuigaten uitloopt, bijv. bij tien auteurs), maar in de tekst of de voetnoten de eerste vermelden met 'e.a.' erachter. Bijvoorbeeld: 'Houtman, Alberdina, Eveline van Staalduine-Sulman en Hans-Martin Kirn' in de bibliografie, maar 'Alberdina Houtman e.a.' in de voetnoot en 'Houtman e.a.' tussen haakjes in de tekst.
- Bij *artikelen* altijd eerst vermelden op welke pagina's het artikel staat en dan nog de pagina apart waarnaar je verwijst: '25-36, m.n. 27'.
- Let erop dat in de meeste talen titels geen extra hoofdletters krijgen, maar wel in het *Engels*. In die taal krijgen alle woorden een hoofdletter, behalve lidwoorden (a, an, the), voegwoorden (and, but, or, for, nor) en voorzetsels van minder dan vijf letters (on, at, to, from, by). Let dus op de hoofdletters in *The Art of Biblical Narrative*, vergeleken bij de Nederlandse titel *Bijbelse verhaalkunst*.

5.3 Het Auteur-Jaar-systeem

Hieronder volgen gedetailleerde instructies over hoe je het Auteur-Jaar-systeem toepast in het geval van een boek door dezelfde auteur(s) (5.3.1), een tijdschriftartikel (5.3.2), een bijdrage in een verzamelbundel (5.3.3), een artikel in een handboek of encyclopedie (5.3.4), een krantenartikel (5.3.5) of een webartikel (5.3.6).

Let erop dat je meer dan één boek tussen de haakjes kunt vermelden. Je hoeft niet elke verwijzing tussen nieuwe haakjes te zetten.

5.3.1 Auteur-Jaar-systeem voor boeken

In de lopende tekst verwijs je zo:

(Caputo 1987, 56-67)
 (Israel 2011, 45; Ricoeur 2004, 56)
 (Robinson en Koester 1971, 56).

In de bibliografie geef je alle benodigde gegevens:

Caputo, John D. 1987. *Radical Hermeneutics: Repetition, Deconstruction, and the Hermeneutic Project*. SPhEPH; Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.¹⁵

Israel, Jonathan I. 2011. *Democratic Enlightenment: Philosophy, Revolution, and Human Rights 1750-1790*. Oxford, New York: Oxford University Press.

Ricoeur, Paul. 2004. *The Conflict of Interpretation: Essays in Hermeneutics*. Edited by Don Ihde. New York and London: Continuum, 1989, repr. 2004.

Robinson, James M., en Helmut Koester. 1971. *Trajectories through Early Christianity*. Philadelphia: Fortress.

¹⁵ Afkorting van de serie (SPhEPH = Studies in Phenomenology and Existential Philosophy) opnemen in lijst van afkortingen. Voor het gebruik van gestandaardiseerde afkortingen kun je het beste gebruik maken van een standaardwerk als S. Schwertner, *Internationales Abkürzungsverzeichnis für Theologie und Grenzgebiete / International Glossary of Abbreviations for Theology and Related Subjects* (Berlin, New York: W. de Gruyter, ²1992) en/of P.H. Alexander et al. (red.), *The SBL Handbook of Style for Ancient Near Eastern, Biblical, and Early Christian Studies* (Peabody: Hendrickson, 1999).

5.3.2 Auteur-Jaar-systeem voor tijdschriftartikelen

In de lopende tekst verwijs je zo:

(Dettweiler 2013, 115)
 (Vandermeersch 1985, 255)
 (Wellhausen 1876, 398)

In de bibliografie geef je alle benodigde gegevens:

Dettweiler, Andreas. 2013. La letter aux Colossiens: une théologie de la mémoire. *NTS* 59: 109-128.
 Vandermeersch, Patrick. 1985. Michel Foucault: een onverwachte hermeneutiek van het Christendom? *TTh* 25: 250-277.
 Wellhausen, Julius, 1876-1877. Die Komposition des Hexateuchs. *JDT* 21 (1876): 392-450; 22 (1877): 407-479.

5.3.3 Auteur-Jaar-systeem voor verzamelbundels

In de lopende tekst verwijs je zo:

(Ellethy 2013, 78)
 (Zwiep 2013, 219)

In de bibliografie geef je alle benodigde gegevens:

Ellethy, Yaser. 2013. *Shura* in Text and Context: Islamizing Democracy or Democratizing Islam?, in: Govert Buijs, Thijl Sunier and Peter Versteeg (eds.), *Risky Liaisons? Democracy and Religion: Reflections and Case Studies (AmSTaR 4)*. Amsterdam: VU University Press, 78-92.
 Zwiep, Arie W. 2013. Eight Kings on an Apocalyptic Animal Farm: Reflections on Revelation 17:9-11, in: Jan Krans et al. (eds.), *Paul, John and Apocalyptic Eschatology: Studies in Honour of Martinus C. de Boer (NovTSup 149)*. Leiden, Boston: Brill, 218-237.

5.3.4 Auteur-Jaar-systeem voor artikelen in encyclopedieën

In de lopende tekst verwijs je zo:

(Bormann 2001, 180)
 (Dimant 1992, 245; Strohm 2001, 191)

In de bibliografie geef je alle benodigde gegevens:

Bormann, K. 2001. Stoa/Stoizismus, *TRE* 32:179-193.

Strohm, Chr. 2001. Neustoizismus, *TRE* 32:179-180.
 Dimant, Devorah, 1992. Pesharim, Qumran, *AncBD* 5:244-251.

5.3.5 Auteur-Jaar-systeem voor krantenartikel

In de lopende tekst verwijs je zo:

(Ribbens 2016, 10)
 (Claus 2016, 4)

In de bibliografie geef je alle benodigde gegevens:

Claus, Sybilla. 2016. Woede verstikt de zwarte ziel, *Trouw* (9 juli), 4.
 Ribben, Arjen. 2016. Het oor van een gevoelig man, *NRC Handelsblad* (12 juli), 10-11.

5.3.6 Auteur-Jaar-systeem voor webartikelen

In de lopende tekst verwijs je zo:

(Taylor 2012)
 (SGP 2006, 26)

In de bibliografie geef je alle benodigde gegevens:

SGP. 2006. *Man en vrouw schiep Hij hen: Politieke participatie in bijbels perspectief*,
<http://www.sgp.nl/Media/view/696/Brochure%20Man%20en%20vrouw%20schiep%20Hij%20hen.pdf> (geraadpleegd 13 juli 2016).
 Taylor, Paul. 2012. Are Atheists Forcing Christians to Be Creationists? *Creation Today*, <http://www.creationtoday.org/are-atheists-forcing-christians-to-be-creationists> (geraadpleegd 13 juli 2016).

Als je geen auteur en jaartal kunt vinden, zoals op pagina's van Wikipedia, gebruik dan een voetnoot om de url te vermelden, zoals in de volgende voetnoot.¹⁶

5.4 Het Auteur-Titel-systeem

Hieronder volgen gedetailleerde instructies over hoe je het Auteur-Titel-systeem toepast in het geval van een boek door dezelfde auteur(s) (5.4.1), een tijdschriftartikel (5.4.2), een bijdrage in een verzamelbundel (5.4.3) een artikel in

¹⁶ 'Liechtenstein', *Wikipedia*, <https://nl.wikipedia.org/wiki/Liechtenstein> (geraadpleegd 13 juli 2016); zie in het bijzonder de paragraaf 'religie' op <https://nl.wikipedia.org/wiki/Liechtenstein#Religie> (geraadpleegd 14 juli 2016).

een handboek of encyclopedie (5.4.4), een krantenartikel (5.4.5) of een webpagina (5.4.6).

Let erop dat je meer dan één verwijzing in een voetnoot kunt vermelden. Je hoeft niet elk boek in een eigen voetnoot te zetten. Je krijgt dus *nooit* twee voetnoten op één plek. Gebruik dan geen 'Enter' in de voetnoten, maar liever puntkomma's of punten.

Let erop dat voetnootnummers in de tekst doorgaans *na* de punt komen. Soms kun je ze ook plaatsen bij een bepaald woord *in* je zin.

5.4.1 Het Auteur-Titel-systeem voor boeken

In de bibliografie verwijst je als volgt:

Caputo, John D. *Radical Hermeneutics: Repetition, Deconstruction, and the Hermeneutic Project*. SPhEPh; Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press, 1987.¹⁷

Israel, Jonathan I. *Democratic Enlightenment: Philosophy, Revolution, and Human Rights 1750-1790*. Oxford, New York: Oxford University Press, 2011.

Ricoeur, P. *The Conflict of Interpretation: Essays in Hermeneutics*. Edited by Don Ihde. New York and London: Continuum, 1989, repr. 2004.

Robinson, James M., and Helmut Koester. *Trajectories through Early Christianity*. Philadelphia: Fortress, 1971.

In een voetnoot, als dit de eerste verwijzing is naar deze bron, verwijst je zo:

¹ John D. Caputo, *Radical Hermeneutics: Repetition, Deconstruction, and the Hermeneutic Project* (SPhEPh; Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press, 1987), 56-67.

² Paul Ricoeur, *The Conflict of Interpretation: Essays in Hermeneutics* (ed. Don Ihde; New York and London: Continuum, 1989, repr. 2004), 73-76.

³ Jonathan I. Israel, *Democratic Enlightenment: Philosophy, Revolution, and Human Rights 1750-1790* (Oxford, New York: Oxford University Press, 2011), 140-171.

⁴ James M. Robinson and Helmut Koester, *Trajectories through Early Christianity* (Philadelphia: Fortress, 1971), 67-70.

¹⁷ Afkorting van de serie (SPhEPh = Studies in Phenomenology and Existential Philosophy) opnemen in lijst van afkortingen. Voor het gebruik van gestandaardiseerde afkortingen kun je het beste gebruik maken van een standaardwerk als S. Schwertner, *Internationales Abkürzungsverzeichnis für Theologie und Grenzgebiete / International Glossary of Abbreviations for Theology and Related Subjects* (Berlin, New York: W. de Gruyter, ²1992) en/of P.H. Alexander et al. (red.), *The SBL Handbook of Style for Ancient Near Eastern, Biblical, and Early Christian Studies* (Peabody: Hendrickson, 1999).

In alle verdere voetnoten gebruik je een korte verwijzing:¹⁸

- ⁵ Caputo, *Radical Hermeneutics*, 88.
⁶ Ricoeur, *Conflict of Interpretation*, 98; Israel, *Democratic Enlightenment*, 189.
⁷ Robinson and Koester, *Trajectories*, 35.

5.4.2 Het Auteur-Titel-systeem voor tijdschriftartikelen

In de bibliografie verwijs je als volgt:

- Dettweiler, Andreas, 'La letter aux Colossiens: une théologie de la mémoire.' *NTS* 59 (2013): 109-128.
 Vandermeersch, Patrick, 'Michel Foucault: een onverwachte hermeneutiek van het Christendom?' *TTh* 25 (1985): 250-277.
 Wellhausen, Julius, 'Die Komposition des Hexateuchs.' *JDT* 21 (1876): 392-450; 22 (1877): 407-479.

In een voetnoot, als dit de eerste verwijzing is naar deze bron, verwijs je bijna exact zo:

- ¹ Andreas Dettweiler, 'La letter aux Colossiens: une théologie de la mémoire.' *NTS* 59 (2013): 109-128.
² Patrick Vandermeersch, 'Michel Foucault: een onverwachte hermeneutiek van het Christendom?' *TTh* 25 (1985): 250-277.
³ Julius Wellhausen, 'Die Komposition des Hexateuchs.' *JDT* 21 (1876): 392-450; 22 (1877): 407-479.

In alle verdere voetnoten gebruik je een korte verwijzing:

- ⁴ Dettweiler, 'Lettre aux Colossiens, ' 125.
⁵ Vandermeersch, 'Foucault, ' 260.
⁶ Wellhausen, 'Komposition, ' 424.

5.4.3 Het Auteur-Titel-systeem voor bundels

In de bibliografie verwijs je als volgt:

- Ellethy, Yaser, 'Shura in Text and Context: Islamizing Democracy or Democratizing Islam?', in: Govert Buijs, Thijl Sunier and Peter Versteeg

¹⁸ Gebruik geen 'Idem' of 'Ibidem'. Zodra je een zin met een voetnoot toevoegt, slaan deze termen opeens op een ander boek of artikel.

(eds.), *Risky Liaisons? Democracy and Religion: Reflections and Case Studies* (AmSTaR 4); Amsterdam: VU University Press, 2013, 78-92.
 Zwiep, Arie W., 'Eight Kings on an Apocalyptic Animal Farm: Reflections on Revelation 17:9-11', in: Jan Krans et al. (eds.), *Paul, John and Apocalyptic Eschatology: Studies in Honour of Martinus C. de Boer* (NovTSup 149); Leiden, Boston: Brill, 2013, 218-237.

In een voetnoot, als dit de eerste verwijzing is naar deze bron, verwijs je zo:

¹ Yaser Ellethy, 'Shura in Text and Context: Islamizing Democracy or Democratizing Islam?', in: Govert Buijs, Thijl Sunier and Peter Versteeg (eds.), *Risky Liaisons? Democracy and Religion: Reflections and Case Studies* (AmSTaR 4; Amsterdam: VU University Press, 2013), 78-92.
² Arie W. Zwiep, 'Eight Kings on an Apocalyptic Animal Farm: Reflections on Revelation 17:9-11,' in: Jan Krans et al. (eds.), *Paul, John and Apocalyptic Eschatology: Studies in Honour of Martinus C. de Boer* (NovTSup 149; Leiden, Boston: Brill, 2013), 218-237.

In alle verdere voetnoten gebruik je een korte verwijzing:

³ Ellethy, 'Shura in Text and Context', 88.
⁴ Zwiep, 'Eight Kings', 224.

5.4.4 Het Auteur-Titel-systeem voor encyclopedieën

In de bibliografie verwijs je als volgt:

Bormann, K. and Strohm, Chr., 'Stoa/Stoizismus/Neustoizismus', *TRE* 32, 2001, 179-193.
 Dimant, Devorah, 'Pesharim, Qumran', *AncBD*, 1992, 5:244-251.
 Duane F. Watson, 'Roman Empire', in: C.A. Evans, S.E. Porter (eds.), *Dictionary of New Testament Background*; Downers Grove, Leicester: InterVarsity, 2000, 974-978.

In een voetnoot, als dit de eerste verwijzing is naar deze bron, verwijs je zo:

¹ K. Bormann, 'Stoa/Stoizismus', *TRE* 32 (2001) 179-180.
² Chr. Strohm, 'Neustoizismus', *TRE* 32 (2001) 190-193.
³ Devorah Dimant, 'Pesharim, Qumran', *AncBD* (1992) 5:244-251.
⁴ Duane F. Watson, 'Roman Empire', in: C.A. Evans, S.E. Porter (eds.), *Dictionary of New Testament Background* (Downers Grove, Leicester: InterVarsity, 2000), 974-978.

In alle verdere voetnoten gebruik je een korte verwijzing:

⁵ Bormann, 'Stoa/Stoizismus', 185.

⁶ Strohm, 'Neustoizismus', 192.

⁷ Dimant, 'Pesharim, Qumran', 249.

⁸ Watson, 'Roman Empire, ' 975.

5.4.5 Het Auteur-Titel-systeem voor kranten

In de bibliografie verwijs je als volgt:

Arjen Ribben, 'Het oor van een gevoelig man', *NRC Handelsblad* (12 juli 2016), 10-11.

Sybilla Claus, 'Woede verstikt de zwarte ziel', *Trouw* (9 juli 2016), 4.

In een voetnoot, als dit de eerste verwijzing is naar deze bron, verwijs je exact zo:

Sybilla Claus, 'Woede verstikt de zwarte ziel', *Trouw* (9 juli 2016), 4.

Arjen Ribben, 'Het oor van een gevoelig man', *NRC Handelsblad* (12 juli 2016), 10-11.

In alle verdere voetnoten gebruik je een korte verwijzing:

Ribben, 'Het oor', 10.

Clause, 'Woede verstikt', 4.

5.4.6 Het Auteur-Titel-systeem voor webartikelen

In de bibliografie verwijs je als volgt:

'Liechtenstein', *Wikipedia*, <https://nl.wikipedia.org/wiki/Liechtenstein> (geraadpleegd 13 juli 2016)

SGP (2006), *Man en vrouw schiep Hij hen: Politieke participatie in bijbels perspectief*,

<http://www.sgp.nl/Media/view/696/Brochure%20Man%20en%20vrouw%20schiep%20Hij%20hen.pdf> (geraadpleegd 13 juli 2016).

Taylor, Paul (2012), 'Are Atheists Forcing Christians to Be Creationists?' *Creation Today*, <http://www.creationtoday.org/are-atheists-forcing-christians-to-be-creationists> (geraadpleegd 13 juli 2016).

In een voetnoot, als dit de eerste verwijzing is naar deze bron, verwijs je zo:

'Liechtenstein', *Wikipedia*, <https://nl.wikipedia.org/wiki/Liechtenstein> (geraadpleegd 13 juli 2016)

SGP (2006), *Man en vrouw schiep Hij hen: Politieke participatie in bijbels perspectief*,

<http://www.sgp.nl/Media/view/696/Brochure%20Man%20en%20vrouw%20schiep%20Hij%20hen.pdf> (geraadpleegd 13 juli 2016).

Paul Taylor (2012), 'Are Atheists Forcing Christians to Be Creationists?' *Creation Today*, <http://www.creationtoday.org/are-atheists-forcing-christians-to-be-creationists> (geraadpleegd 13 juli 2016).

In alle verdere voetnoten gebruik je een korte verwijzing:

'Liechtenstein', *Wikipedia*.
SGP, *Man en vrouw schiep Hij hen*, 25.
Taylor, 'Are Atheists Forcing'.

6. Schrijven en herschrijven

Alleen in heel zeldzame gevallen komt het voor dat de eerste versie van je scriptie meteen de definitieve versie is. Over het algemeen is het niet realistisch om te verwachten dat je zelfs een heel korte tekst kunt afronden zonder hem te hoeven herschrijven. Meestal schrijf je niet in één rechte lijn van begin tot eind. Bij het schrijven van je eerste versie is het verstandig om je eerst te richten op het vaststellen en afbakenen van je onderwerp. Wanneer je met een voorlopige versie bezig bent, richt je je aandacht dan op de inhoud en besteed nog niet te veel aandacht aan hoe je je ideeën moet verwoorden. Als je gaat herschrijven kun je je op de exacte bewoordingen richten, spelfouten corrigeren en je interpunctie in orde maken.¹³

Let op de volgorde waarin je schrijft, zowel op macro- als op microniveau. Een scriptie is vaak opgezet van groot naar klein (algemene hoofdstukken naar inzoomen op je eigenlijke vraag) of in chronologische volgorde of van klein naar groot (van de behandeling van de tekst naar implicaties en grotere theologische vragen). Ook als je kleine paragrafen of alinea's schrijft, is het goed om dezelfde volgorde aan te houden. Het is niet logisch te verwijzen naar 'Abraham, Jakob, Isaak en Ismaël', als de chronologische volgorde 'Abraham, Ismaël, Isaak en Jakob' is.

6.0 Beoordelingsmatrix als leidraad

Je scriptie wordt beoordeeld aan de hand van de beoordelingsmatrix. Daarin staan een aantal vereisten, voordat je je scriptie in mag leveren, en negen criteria waaraan je scriptie moet voldoen.¹⁹ Dit hoofdstuk geeft aanwijzingen om zo goed mogelijk aan deze criteria te voldoen, maar voorafgaand aan de negen paragrafen over deze criteria eerst een korte inleiding over de vereisten vooraf.

6.0.1 Titelpagina

Vermeld behalve de titel ook naam, studentnummer, e-mailadres en telefoonnummer van de auteur(s). Voorts de datum van voltooiing, de naam van de begeleidende docent(en) en de naam van de opleiding waarvoor de scriptie geschreven is.

¹³ Zie ook K.L. Turabian, *A Manual for Writers of Research Papers, Theses, and Dissertations* (rev. ed. W.C. Booth, G.G. Colomb, J.M. Williams; Chicago, Londen: University of Chicago Press, ⁷2007) 98–130.

¹⁹ Voor een uitgebreide uitleg van de negen criteria, zie de *Uitleg bij de matrix...*

6.0.2 Verklaringen

Na de titelpagina volgen de ondertekende verklaringen van originaliteit en van goedkeuring aan de VU-bibliotheek om je scriptie ter beschikking te stellen aan derden.

VERKLARING 1

Hierbij verklaar ik dat deze scriptie een origineel werk is. De scriptie is het resultaat van mijn eigen onderzoek en is alleen door mijzelf geschreven, tenzij anders aangegeven. Als informatie en ideeën uit andere bronnen zijn overgenomen, wordt dat expliciet en volledig vermeld in de tekst of in de noten. Een bibliografie is bijgevoegd.

(plaats en datum)

(handtekening)

VERKLARING 2

Hierbij stem ik ermee in dat mijn scriptie na goedkeuring beschikbaar wordt gesteld voor vermenigvuldiging en interbibliothecair leenverkeer, en dat de titel en samenvatting beschikbaar worden gesteld voor externe organisaties en door de Vrije Universiteit mogen worden gepubliceerd.

(plaats en datum)

(handtekening)

6.0.3 Spelling en grammatica

Je wordt verondersteld correct Nederlands of Engels te schrijven. Let vooral bij het herschrijven op grammatica, woordkeus, stijl en spelling. Dat is gemakkelijker gezegd dan gedaan. Spelling controleren is tegenwoordig vrij eenvoudig: de meeste tekstverwerkers hebben een betrouwbare spellingcontrole. Bij twijfel kun je altijd naar de site www.woordenlijst.org voor Nederlandse woorden of www.merriam-webster.com voor Engelse. Beide sites zijn ook goed te gebruiken als je twijfelt bij afbrekingen.

Grammatica, woordkeus en stijl zijn lastiger. Daarbij is het belangrijk dat je je eigen talenten en beperkingen kent. Heb je de indruk dat je geen goede teksten schrijft of merk je dat lezers vaak afhaken als ze je werk lezen, dan moet je meer tijd aan het schrijfproces besteden. In dat geval is het vaak ook een goed idee om je begeleider te vragen hier meer aandacht aan te besteden dan bij andere studenten. Je kunt ook een medestudent of familielid vragen om hoofdstukken die

af zijn, te lezen en te becommentariëren.

6.0.4 Lengte

De lengte van je scriptie hangt samen met het aantal EC dat je ervoor krijgt. De scriptieregeling zegt het zo:

- a. De Bachelorscriptie bedraagt 12 EC (inclusief de module *Vorbereiding scriptie*) en omvat over het algemeen tussen de 7.000 en 10.000 woorden.
- b. De Premasterscriptie bedraagt 12 EC (inclusief de module *Vorbereiding scriptie*) en omvat over het algemeen tussen de 7.000 en 10.000 woorden.
- c. De Masterscriptie varieert:
 - i. De scriptie voor de eenjarige master bedraagt 12 EC (exclusief de module *Research Skills*) en omvat over het algemeen tussen de 15.000 en 20.000 woorden.
 - ii. De scriptie voor de Research Master bedraagt 30 EC (exclusief de module *Research Skills*) en omvat maximaal 50.000 woorden.
 - iii. De scriptie voor de driejarige master bedraagt 18 EC (exclusief de module *Research Skills*) en omvat maximaal 30.000 woorden.

6.0.5 Literatuurverwijzingen

Zoals je zelf ondertekent in de eerste verklaring, vermeld je correct je bronnen in de tekst of voetnoten en in je bibliografie. De bibliografie vermeldt alle bronnen die je hebt gebruikt. Hiervoor zijn in hoofdstuk 5 aanwijzingen gegeven.

6.0.6 Uiterlijk en opmaak

De algemene structuur van de scriptie moet in evenwicht zijn en de juiste verhoudingen hebben. Probeer ervoor te zorgen dat alle hoofdstukken ongeveer even lang zijn, terwijl de inleiding en de conclusie elk niet langer dan 10% van de totale scriptie mogen zijn. Het gaat immers om niet meer dan een inleiding op en een conclusie van het thema in de hoofdtekst van de scriptie.

Zorg ervoor dat de bladspiegel er rustig en overzichtelijk uit ziet. Weersta de verleiding om alle beschikbare opties van je tekstverwerker te gebruiken. Gebruik geen verschillende kleuren, lettertypes, koppen en zo, als dat niet absoluut nodig is voor de helderheid. Houd in elk geval rekening met de volgende aspecten:

- Zorg ervoor dat de marges van normale breedte zijn: 2,54 cm.
- Gebruik een 11-punts lettertype voor de lopende tekst en een 10-punts lettertype voor voetnoten.
- Gebruik een regelafstand van 1,15.
- Reken de titelpagina bij de paginanummering als pagina 1. De paginanummers mogen pas zichtbaar zijn vanaf de pagina waar de lopende tekst begint.

Koppen voor hoofdstukken, paragrafen en subparagrafen moeten duidelijk herkenbaar zijn. Zorg ervoor dat de hiërarchie van de tekst als geheel terugkomt in de typografie: gebruik hoofdletters voor hoofdstuktitels, geef paragraaftitels vet weer en doe subparagrafen cursief. Werk je graag met een nummering, doe dit dan gerust, maar houd je onderverdeling beperkt. Lezers die geconfronteerd worden met een sub-sub-subparagraaf 3.4.3.2.1 zijn de draad vrijwel zeker allang kwijt.

De *alinea* is een centrale inhoudelijke en typografische eenheid van een tekst. Meerdere alinea's vormen samen een paragraaf en meerdere paragrafen vormen een hoofdstuk. Het is verstandig om van alinea naar alinea te werken en daarbij een duidelijk verband te leggen tussen elke nieuwe alinea (en paragraaf en hoofdstuk) en de vorige. Goede alinea's zijn doorgaans langer dan een zin en korter dan een halve pagina. Te korte alinea's maken de tekst te 'luchtig' en onoverzichtelijk, en bij te lange alinea's raakt de lezer buiten adem.

Let erop dat je één soort alinea gebruikt. Er zijn minstens drie manieren om alinea's aan te duiden, maar kies van te voren welke je gebruikt:

- De alinea wordt afgesloten met een Enter en een witregel.
- De alinea wordt afgesloten met een Enter.
- De alinea wordt afgesloten met een Enter en begonnen met een Tab. De eerste alinea onder een kopje begint in dit geval niet met een Tab.

Paragraaf 2.4.7 van deze richtlijnen zien er als volgt uit bij deze drie manieren:

<p>2.4.7 Voorstel als onderzoeksvraag</p> <p>Een laatste mogelijkheid is het onderwerp in de vorm van een voorstel of werkhypothese te gieten. Het voorstel is een stelling waarvan de auteur de geldigheid wil onderzoeken. Bijvoorbeeld: 'Het begrip liefdadigheid heeft in het boeddhisme een andere betekenis dan in het hindoeïsme', of 'Het reformatorische idee van de echtgenoot/vader als priester van het gezin is in de twintigste eeuw fundamenteel veranderd'.</p> <p>Merk op dat deze typen onderzoeksvragen tot op zekere hoogte allemaal op het beschrijvende type zijn gebaseerd: je kunt niets verklaren of evalueren en geen voorstel formuleren zonder beschrijvingen. Bij een beschrijvende scriptie is het echter je <i>doel</i> om een bepaald verschijnsel of een theorie te beschrijven, terwijl beschrijvingen in de andere gevallen een <i>middel</i> zijn om iets te verklaren, te evalueren of een voorstel te ondersteunen. In het voorbeeld van de evaluerende onderzoeksvraag moet je beschrijven wat liefdadigheid in het boeddhisme en hindoeïsme inhoudt, inclusief overeenkomsten en verschillen, maar je doet dit binnen het kader van een evaluatie.</p> <p>Het is essentieel dat je je bewust bent van de aard van je onderzoeksvraag. Een beschrijvende onderzoeksvraag vereist een andere opzet en toon dan een evaluerend onderwerp. Let erop dat je tijdens het schrijven van je betoog niet van het ene type onderzoeksvraag naar het andere afdwaalt. Blijf tijdens het schrijven trouw aan de aard van je centrale onderzoeksvraag. Als jij het zelf lastig vindt om een bepaald hoofdstuk of een passage in verband te brengen met je centrale onderzoeksvraag, dan zal je lezer daar ook moeite mee hebben.</p>	<p>2.4.7 Voorstel als onderzoeksvraag</p> <p>Een laatste mogelijkheid is het onderwerp in de vorm van een voorstel of werkhypothese te gieten. Het voorstel is een stelling waarvan de auteur de geldigheid wil onderzoeken. Bijvoorbeeld: 'Het begrip liefdadigheid heeft in het boeddhisme een andere betekenis dan in het hindoeïsme', of 'Het reformatorische idee van de echtgenoot/vader als priester van het gezin is in de twintigste eeuw fundamenteel veranderd'.</p> <p>Merk op dat deze typen onderzoeksvragen tot op zekere hoogte allemaal op het beschrijvende type zijn gebaseerd: je kunt niets verklaren of evalueren en geen voorstel formuleren zonder beschrijvingen. Bij een beschrijvende scriptie is het echter je <i>doel</i> om een bepaald verschijnsel of een theorie te beschrijven, terwijl beschrijvingen in de andere gevallen een <i>middel</i> zijn om iets te verklaren, te evalueren of een voorstel te ondersteunen. In het voorbeeld van de evaluerende onderzoeksvraag moet je beschrijven wat liefdadigheid in het boeddhisme en hindoeïsme inhoudt, inclusief overeenkomsten en verschillen, maar je doet dit binnen het kader van een evaluatie. Het is essentieel dat je je bewust bent van de aard van je onderzoeksvraag. Een beschrijvende onderzoeksvraag vereist een andere opzet en toon dan een evaluerend onderwerp. Let erop dat je tijdens het schrijven van je betoog niet van het ene type onderzoeksvraag naar het andere afdwaalt. Blijf tijdens het schrijven trouw aan de aard van je centrale onderzoeksvraag. Als jij het zelf lastig vindt om een bepaald hoofdstuk of een passage in verband te brengen met je centrale onderzoeksvraag, dan zal je lezer daar ook moeite mee hebben.</p>
--	---

2.4.7 Voorstel als onderzoeksvraag

Een laatste mogelijkheid is het onderwerp in de vorm van een voorstel of werkhypothese te gieten. Het voorstel is een stelling waarvan de auteur de geldigheid wil onderzoeken. Bijvoorbeeld: 'Het begrip liefdadigheid heeft in het boeddhisme een andere betekenis dan in het hindoeïsme', of 'Het reformatorische idee van de echtgenoot/vader als priester van het gezin is in de twintigste eeuw fundamenteel veranderd'.

Merk op dat deze typen onderzoeksvragen tot op zekere hoogte allemaal op het beschrijvende type zijn gebaseerd: je kunt niets verklaren of evalueren en geen voorstel formuleren zonder beschrijvingen. Bij een beschrijvende scriptie is het echter je *doel* om een bepaald verschijnsel of een theorie te beschrijven, terwijl beschrijvingen in de andere gevallen een *middel* zijn om iets te verklaren, te evalueren of een voorstel te ondersteunen. In het voorbeeld van de evaluerende onderzoeksvraag moet je

beschrijven wat liefdadigheid in het boeddhisme en hindoeïsme inhoudt, inclusief overeenkomsten en verschillen, maar je doet dit binnen het kader van een evaluatie. Het is essentieel dat je je bewust bent van de aard van je onderzoeksvraag. Een beschrijvende onderzoeksvraag vereist een andere opzet en toon dan een evaluerend onderwerp. Let erop dat je tijdens het schrijven van je betoog niet van het ene type onderzoeksvraag naar het andere afdwaalt. Blijf tijdens het schrijven trouw aan de aard van je centrale onderzoeksvraag. Als jij het zelf lastig vindt om een bepaald hoofdstuk of een passage in verband te brengen met je centrale onderzoeksvraag, dan zal je lezer daar ook moeite mee hebben.

6.0.7 Negen criteria

In de volgende negen paragrafen worden de negen criteria besproken aan de hand van de vraag en de kenmerken die genoemd worden in de uitleg bij de matrix.

6.1 Inbedding en belang

Vraag: Wordt in de scriptie afdoende beargumenteerd wat het belang is van het onderzoek van de student binnen de context van de bestaande academische literatuur?

Kenmerken: De scriptie

- bevat een adequaat overzicht dat het onderzoek van de student binnen de juiste wetenschappelijke context plaatst.
- bevat een beschrijving van wat er bekend is over het onderwerp.
- geeft aan welke specifieke ontbrekende kennis aan bod komt in het project van de student.
- beargumenteert het bredere belang van het onderzoek voor de religieuze gemeenschap, de maatschappij of de wetenschap bij zijn/haar benadering van de ontbrekende kennis.

Normaal gesproken worden inbedding en belang besproken in de inleiding. Hieronder een lang citaat uit *Advanced Writing in English* over hoe een inleiding te schrijven.²⁰

De inleiding

Het meest belangrijke element van de inleiding is het doel van het onderzoek dat wordt gepresenteerd. Hoewel het doel zo snel mogelijk moet worden toegelicht, is het gewoonlijk beter om niet daarmee te beginnen. Zelfs iemand uit hetzelfde onderzoeksveld heeft enige voorbereiding nodig om het probleem goed te doorgronden.

Het beste is om te beginnen met het algemene onderwerp en de lezer vandaar te leiden naar jouw specifieke onderzoek. Beweeg je van wat bekend is –

²⁰ Marianne Sanders et al., *Advanced Writing in English: A Guide for Dutch Authors* (Leuven & Apeldoorn: Garant, 3e druk, 1996), 51-52.

bijvoorbeeld door te verwijzen naar gerelateerd onderzoek – naar het onderzoeksprobleem. De weg van algemeen naar specifiek beslaat gewoonlijk het aangeven dat eerder onderzoek in gebreke bleef, niet specifiek genoeg was, de oplossing niet dichterbij heeft gebracht of dat er nieuwe vragen zijn gerezen bij eerder werk. Daarnaast volgen de doelstelling, de onderzoeksvragen en de hypothese. Deze aanpak helpt de lezer de relevantie van je werk binnen de algemene context te verstaan en het als onderdeel van grote onderzoeksbouwwerk te interpreteren.

De presentatie van gerelateerd onderzoek kan in chronologische volgorde of juist vanuit de onderzoeken met de meeste naar de minste afstand tot jouw eigen onderzoeksvraag. Deze paragraaf in dissertaties of in lange scripties kan ook in verschillende categorieën worden verdeeld.

De inleiding moet de lezer attent maken op de onderzoeksmethode. De reden waarom deze methode is gekozen kan heel kort worden aangestipt. Na het lezen van de inleiding moet de lezer een helder idee hebben van wat er bestudeerd is en waarom dit zo belangrijk is. Ook moet hij een algemeen idee hebben hoe het probleem is aangepakt. [Bij empirisch onderzoek volgt over het algemeen nog een methodisch hoofdstuk. EvS]

(...)

Stap 1: Begin met een algemene opmerking over het onderwerp waarin jij geïnteresseerd bent.

Stap 2: Geef informatie over die aspecten van het probleem waarover anderen al hebben geschreven.

Stap 3: Geef aan welke informatie nog mist.

Stap 4: Vermeld het doel van je onderzoek. Presenteer je onderzoeksvraag en/of de hypothese.

Stap 5: Geef het belang van je onderzoek aan [voor geloofsgemeenschap, maatschappij of academie, EvS].

Stap 6: Maak de lezer attent op de gebruikte methode(s) in je studie.

6.2 Onderzoeksvraag

Vraag: Wordt in de inleiding duidelijk geformuleerd wat het probleemveld, de onderzoeksdoelen van de student, de centrale onderzoeksvraag is en de daaruit volgende deelvragen zijn?

Kenmerken: De scriptie bevat

- een aanduiding van het probleemveld.
- het onderzoeksdoel en de centrale onderzoeksvraag.
- een logische uitsplitsing van de centrale onderzoeksvraag in deelvragen.

- een theoretisch kader waarin de belangrijkste concepten worden gedefinieerd vanuit primair wetenschappelijke literatuur.

6.3 Methoden en bronnen

Methoden en bronnen staan in één criterium. Een meer empirisch onderzoek zal daarbij de nadruk leggen op de methode, de beschrijving en de toepassing daarvan. Een meer formeel onderzoek zal eerder nadruk leggen op de juiste bronnen, het eerlijke gebruik en de interpretatie daarvan. Of een formeel onderzoek stelt de vraag naar de traditie waarbinnen gewerkt wordt. Soms kent een onderzoek beide aspecten.

N.B. Het gaat bij dit criterium *niet* om correcte voetnoten of een correcte bibliografie. Die zijn geen onderdeel van het beoordelingsproces, maar worden voorondersteld (zie boven, paragraaf 6.0.5). Het gaat om de logische samenhang tussen onderzoek en methoden of onderzoek en bronnen, en om de juiste beschrijving daarvan.

Vraag: Worden de methoden en bronnen adequaat beschreven en voorzien van een bronvermelding?

Kenmerken van de methoden en bronnen: De scriptie

- bevat voldoende informatie over methoden en bronnen, bijvoorbeeld door verwijzingen naar (methodologische) literatuur.
- biedt dusdanige informatie, dat de lezer kan beoordelen of de juiste methoden en/of de juiste bronnen zijn gebruikt.
- verwijst dusdanig naar primaire religieuze teksten, dat de lezer weet wanneer er binnen en wanneer er buiten de religieuze traditie wordt geargumenteed.
- maakt herhaling van het onderzoek van de student mogelijk.

6.4 Resultaten (verbaal en visueel)

Er wordt in de matrix onderscheid gemaakt tussen resultaten en de discussie daarvan met de conclusies daaruit. Dit past zowel bij een empirisch als bij een formeel onderzoek, maar de docent moet per onderzoek bedenken hoe het onderscheid tussen resultaten en discussie moet worden toegepast.

Vraag 1: Biedt de scriptie een uitgebreide, begrijpelijke en relevante beschrijving van de resultaten (of het gebrek daaraan)?

Kenmerken van de resultaten: De scriptie

- beschrijft de bevindingen van het onderzoek begrijpelijk, volledig en adequaat.
- analyseert de bronnen en gegevens nauwkeurig.
- interpreteert de resultaten binnen een specifieke wetenschappelijke context, zoals besproken in de inleiding, in relatie tot de onderzoeksvraag en de gebruikte methode en/of bronnen.
- mist geen belangrijke elementen uit het probleemveld.

Binnen de resultaten wordt nog gevraagd naar eventuele afbeeldingen of tabellen. Deze horen eerder thuis bij een empirisch dan bij een formeel onderzoek. Toch is ook bij een formeel onderzoek de vraag aan de student of bepaalde elementen uit de scriptie niet beter door middel van een tabel of afbeelding getoond had kunnen worden, bijvoorbeeld een geografische kaart in plaats van een beschrijving van geografische plaatsen, een tabel van meningen of argumenten, een lijst van jaartallen met belangrijke gebeurtenissen, etc. Soms is het ook gewoonweg prettiger voor de lezer om af en toe een visueel aangesproken te worden

Vraag 2: Als er afbeeldingen zijn toegevoegd, zijn die dan duidelijk, effectief en informatief? En als er geen afbeeldingen zijn toegevoegd, hadden deze er dan wel moeten zijn?

Kenmerken van goede afbeeldingen:

- Bij het gebruik van afbeeldingen om gegevens toe te lichten moeten de juiste keuzes worden gemaakt: wanneer gebruik je een figuur, welke figuur is geschikt en hoe wordt het bewijs in de figuur of tabel gepresenteerd.
- De visuele elementen van alle tabellen en figuren moeten duidelijk en gemakkelijk te lezen en interpreteren zijn.
- Figuren en tabellen moeten genummerd zijn en voorzien van passende, beschrijvende titels zijn.
- Alle tabellen en figuren moeten een legenda hebben waarin de inhoud ervan duidelijk wordt toegelicht. Ze mogen geen informatie bevatten die letterlijk uit het materiaal en de methoden zijn overgenomen.
- In de tekst moet expliciet worden verwezen naar elke tabel en figuur.

6.5 Discussie en conclusies

Voor empirisch onderzoek is de discussie van de resultaten doorgaans gescheiden van de weergave van de resultaten zelf. Voor formeel onderzoek is dit minder goed te scheiden. Het is aan de begeleiders om aan te geven welke onderdelen onder 'resultaten' en welke onder 'discussie' vallen. In beide gevallen hoort de conclusie onder dit criterium.

Vraag: Bevatten de discussie en de conclusie een logische argumentatie over de gevolgen van de bevindingen en worden er suggesties gegeven voor verder

onderzoek?

Kenmerken van de conclusie en discussie:

- De resultaten worden adequaat met elkaar in verband gebracht, waarbij tegensprekende resultaten worden verklaard en keuzes worden beargumenteert.
- De (gevolgen van de) bevindingen worden expliciet in verband gebracht met de wetenschappelijke context zoals die in de inleiding is gepresenteerd. In de lopende tekst worden er verbanden gelegd tussen de onderzoeksbevindingen van de student en andere publicaties.
- De belangrijkste bevindingen worden kort samengevat in de conclusie, waarbij de complexiteit van de gegevens wordt erkend en eventuele inconsistenties, beperkingen en alternatieve verklaringen worden genoemd.
- Ook negatieve resultaten en blijvende onzekerheid worden besproken.
- Er wordt aangegeven hoe het project kan leiden tot toekomstig onderzoek binnen het vakgebied en/of er worden suggesties gedaan voor verder onderzoek of alternatieve benaderingen. In scripties met grotendeels niet overtuigende of onvolledige resultaten moet de nadruk liggen op dit laatste.
- In de conclusie moet aandacht worden besteed aan de beperkingen van de resultaten op basis van de beperkingen van het onderzoek.

6.6 Wetenschappelijke argumentatie

Vraag: Is de argumentatie in de bespreking van resultaten en de conclusies juist en op academisch niveau?

Kenmerken van wetenschappelijke argumentatie:

- De student presenteert de argumenten en tegenargumenten zo onbevooroordeeld mogelijk.
- De student presenteert argumenten en tegenargumenten die aansluiten op de naar voren gebrachte standpunten.
- De presentatie en discussie in de scriptie moeten plaatsvinden aan de hand van een passend en correct toegepast argumentatieschema. Dit schema heb je geleerd in de module *Research Skills* aan de hand van literatuur van Frans van Eemeren.
- De argumenten en tegenargumenten moeten inhoudelijk met elkaar in evenwicht zijn, niet in aantal.

6.7 Kritische hermeneutiek

In het religieuze veld speelt subjectiviteit en normativiteit al snel een rol. De student moet laten zien, dat het onderzoek zo is opgezet dat de eigen mening, interpretatie, wensen of normen niet leidend zijn geweest. Elk onderzoek moet zekere 'checks and balances' hebben ingebouwd om tot een zekere objectiviteit te

komen.

Vraag: Getuigt de scriptie van een kritische hermeneutiek ten aanzien van het eigen begrip van de student en het academische debat?

Kenmerken van kritische hermeneutiek:

- De tekst biedt de lezer voldoende informatie om de rol van subjectiviteit in de scriptie te kunnen beoordelen
- De tekst biedt aanknopingspunten om kritisch te reflecteren op de vele verschillende meningen in de zwaar beladen wereld van religieuze standpunten.
- De student getuigt van inzicht in de historische en sociale achtergronden van de vele aspecten van het onderzoek.

6.8 Algemene schrijfkwaliteit

Dit criterium gaat *niet* over spelling en grammatica. Die worden verondersteld correct te zijn. Hier gaat het over de kwaliteit van schrijven (precisie, ondubbelzinnigheid, juiste terminologie), de kwantiteit (niet te wijdlopig en niet te compact) en de vlotheid (afwisselende zinsconstructie, goede voorbeelden, heldere overzichten).

Vraag: Is de schrijfvaardigheid van een voldoende hoog niveau voor de doelgroep, die bestaat uit gevorderde studenten en vakgenoten uit de theologie en/of religiewetenschappen?

Kenmerken van schrijfkwaliteit:

- Je taalgebruik is helder en ondubbelzinnig (je schrijft geen poëzie of een krantenartikel, maar een wetenschappelijke verhandeling). Vooral theologen hebben de neiging het begrip 'omschrijving' te verwarren met 'beoordeling' (en/of hun persoonlijke geloofsovertuiging).
- Je taalgebruik mag niet te deskundig zijn (dus niet te veel technische termen of heel korte beschrijvingen bevatten). Schrijf je scriptie voor een collega-theoloog of collega-religiewetenschapper die niet deskundig is op jouw vakgebied.
- Je schrijfstijl moet helder zijn:
 - Vermijd een onlogische woordvolgorde.
 - Vermijd lange zinnen (van meer dan twee regels).
 - Vermijd meer dan één bijzin in één zin.
 - Vermijd passieve werkwoordconstructies.
 - Vermijd zelfstandige naamwoorden waar je werkwoorden kunt gebruiken.
 - Vermijd ontkenningen (in tegenstelling tot wat hier gebeurt) en gebruik zeker geen dubbele ontkenning in één zin.
 - Vermijd *waar mogelijk* modale en nuancerende woorden, zoals

'waarschijnlijk', 'misschien', 'zou kunnen', 'diverse malen', 'niet altijd'. Je kunt beter een alinea inleiden met 'Ik schets de volgende mogelijkheden' dan iedere zin in die alinea te nuanceren met 'mogelijk' of 'misschien'.

- Je schrijfstijl moet prettig leesbaar zijn:
 - Begin elk hoofdstuk met een algemene zin die de lezer ophaalt: bekende informatie die daarna toewerkt naar jouw eigen onderzoek.
 - Eindig elk hoofdstuk met een kort overzicht wat je hebt gedaan en waar je onderzoek nu staat.
 - Vermijd herhaling van woorden en zinnen: gebruik synoniemen of persoonlijke voornaamwoorden (de man... hij...).
 - Wees zo concreet mogelijk: 'infrastructuur' > 'kanalen', 'straten', 'rivieren' enz.; 'literatuur' > 'boeken'; 'eenzaamheid' > 'eenzame mensen'.
 - Wees zo specifiek mogelijk: 'de auteur' > 'Paulus'; 'het heilige boek' > 'de Koran'.
 - Wissel verschillende soorten zinnen af: stelling, vraag, opsomming, verschillende woordvolgorde in zinnen.
 - Geef voorbeelden, vertel een anekdote, citeer uit een interview.
 - Gebruik afbeeldingen, maar altijd voorzien van een nummer ('Tabel 1'), titel ('Tabel 1: de pausen in de zestiende eeuw') en, indien nodig, een legenda ('groen = pausen uit Italië; rood = pausen met een andere nationaliteit').
- Je taalgebruik moet wat objectiverend zijn ('Op basis van deze argumenten kom ik tot de volgende conclusies...' in plaats van 'Naar mijn mening...'). Het is niet voldoende om aan te geven dat je je eigen vooronderstellingen hebt (dat hebben we allemaal); je moet aantonen dat deze vooronderstellingen passend zijn en de beste garantie zijn om het onderwerp te begrijpen.
- Je betoog moet voldoen aan de criteria van redelijkheid, samenhang, objectiviteit enz.; dat wil zegen, je tegenstanders (diegenen waar jij kritiek op levert en/of die op jou kritiek kunnen leveren) of lezers met een totaal ander perspectief op zijn minst zullen moeten erkennen dat je methodologische benadering deugdelijk is (en in het ideale geval, toegeven dat je conclusies hout snijden).²¹
- Houd bij je scriptie of het standpunt dat je verdedigt rekening met mogelijke tegenwerpingen van je lezers. Het is zinvol om een fictieve tegenstander in gedachten te hebben, die heel kritisch is ten aanzien van alles wat je schrijft.

6.9 Zelfsturing

De zelfsturing van de student wordt ook geëvalueerd. Dit onderdeel van de evaluatie is dus eerder een procesevaluatie dan een productevaluatie, zoals de overige acht criteria. Dit criterium hoort grotendeels bij de vijfde Dublin-descriptor,

²¹ Zie verder Frans H. van Eemeren & Rob Grootendorst, *Argumentation, Communication, and Fallacies: A Pragma-Dialectical Perspective* (Hillsdale: Lawrence Erlbaum, 1992).

namelijk de leervaardigheden. Hiermee wordt niet zozeer het karakter van de student omschreven (al zal dat ongetwijfeld op de achtergrond meespelen), maar juist de vaardigheden die helpen om in een vervolgstudie of in de beroepspraktijk zich verder te ontwikkelen op een academische manier.

De mate van zelfsturing bij de Bachelorscriptie is uiteraard lager dan bij de Masterscriptie. Het is daarom goed dat de docent bij de Bachelorscriptie iets sneller de linkerkolom toepast dan bij de Masterscriptie.

Vraag: Draagt de student de verantwoordelijkheid voor het onderzoek?

Kenmerken van goede zelfsturing: De student

- geeft blijk van nieuwsgierigheid en gedrevenheid om te leren.
- staat open voor nieuwe ideeën, situaties of academische taken.
- kijkt ruim om zich heen en weet zo nieuwe verbindingen te leggen.
- weet wanneer z/hij hulp nodig heeft en vraagt actief om feedback.
- neemt feedback serieus en verwerkt deze op een algemene manier.
- geeft blijk van flexibiliteit en doorzettingsvermogen.

6.10 Herschrijven

Als je helemaal klaar bent, laat dan je scriptie een week liggen en doe andere dingen.

Lees je scriptie helemaal door na die week en let op de volgende dingen (of laat een medestudent of familielid je scriptie lezen en vraag hem/haar te letten op de volgende dingen):

- Maak van elke paragraaf een samenvatting in één zin en kijk of je er een logische volgorde in zit en of je overlap tegenkomt.
- Is de volgorde logisch? Of heb je regelmatig naar voren of naar achteren moeten verwijzen? In dat laatste geval moet je overwegen de volgorde aan te passen.
- Is er overlap? Probeer die dan weg te werken.
- Leest het lekker of zijn er zinnen die je moet herformuleren? Knip alle zinnen van meer dan drie regels in tweeën.
- Zijn er momenten dat je iets moet herlezen, omdat het toch te moeilijk of te compact is geschreven?
- Zijn er momenten dat je je gaat vervelen, omdat er veel te veel woorden aan iets eenvoudigs worden besteed?
- Zijn de onderzoeksvragen werkelijk beantwoord?

Appendix 1: Empirical Research and Personal Data

As a student at the Faculty of Religion and Theology at the Vrije Universiteit Amsterdam, you may need to work with personal data for research projects that are part of your Bachelor's or Master's thesis or for courses you follow. Working with personal data can mean any action such as collecting, analyzing, handling, storing or using this type of data.

If you use personal data, these have to be handled with care. In addition, you need to comply with the rules set out by the General Data Protection Regulation (GDPR, in Dutch: Algemene Verordening Gegevensbescherming or AVG). Not complying with the GDPR may violate the privacy of your interlocutors. This document describes how you can process personal data in a safe and secure way.

Personal data

Personal data refers to all information relating to a natural person. This includes information such as names and addresses, bank account numbers, IP addresses, and various background information about persons (e.g. race, religion, health condition, political preference, sexual preference, and study progress). Due to the sensitive nature of these data, you cannot process these as if they were ordinary information. You need to take the following four basic rules into account when working with personal data:

1. Provide information and ask consent

When you conduct interviews or use questionnaires, you should provide your respondents or data subjects with all information about your research they need to decide on participation. Further, you need their permission (consent) for using the information they provide. Your respondents need to fill out or digitally agree to an information and consent form. In this form, you explain the purpose of your research, why and how you collect personal data, that you will only use these data for your research, and who has access to the data. A checklist with elements that should be included in your information and an example of a consent form can be found on the last page.

When using existing (secondary) personal data, be sure the organization providing the data is allowed to share the data. When collecting personal data without the involvement of the person(s), for example by extracting data from websites or social media, you have to weigh the privacy rights of the person(s) and your own legitimate interest and make a balanced decision. Your thesis supervisor or teacher can help you with this.

In case of participant observation among groups or in an organizational setting, permission of the leadership of the group or organization to conduct your research is needed. As consent with conversation partners in informal research settings is not always possible, you need to discuss these situations with your supervisor(s) beforehand. As thumb rule you have the ethical obligation to avoid any harmful impact on the people you study. At all times you need to be open and clear about your research position.

2. **Consciously collect your data**

Always ask yourself what personal data are necessary for your research. For example, do you really need to collect personal data that can be traced back to a natural person? Do you really need to make recordings? Due to the COVID19 pandemic, interviews are often held via Zoom or Skype. Audio recordings of video interviews are allowed but permission for video recordings needs to be discussed with supervisor(s).

Once your research is finished and the data are no longer needed, delete all data that are traceable to individuals from all your storage locations. The remaining anonymous data should be safely stored until your graduation.

3. **Work securely: control access to your data**

Make sure no one but you has access to the personal data. Store it safely, for example by pseudonymizing the data (i.e., removing or replacing identifying information), using encryption, and by protecting your computer/usb stick with a strong password. Also recording devices need to be encrypted and password-protected. Do *not* use your personal Google Drive, iCloud, Dropbox, Gmail, etc. for sharing and storing personal data. Instead, store your data on Surfdrive provided by the VU.

You cannot just use any software to collect or analyze personal data. You are allowed to use programmes to analyze personal data on your own computer such as SPSS, R, Stata or Atlas.ti (in which case you are not sharing the data). In case of online surveys, you can use Qualtrics. In case of alternative programs, contact your supervisor.

Some personal data are more sensitive than others. If you process any of the data from the following list, you also need to encrypt the data files using 7Zip or your storage device using BitLocker. You should treat these data with extra care and only use them when strictly necessary for your project. For sharing sensitive data via email you need to use Zivver.

Special categories of personal data

All data revealing racial or ethnic origin, political opinions, religious or philosophical beliefs, or trade union membership, and all genetic data, biometric data for the purpose of uniquely identifying a natural person, data concerning health or data concerning a natural person's sex life or sexual orientation. (Source: GDPR, Article 9)

4. **Do not include personal data in your thesis**

When writing your thesis or paper, make sure not to include any personal data in it unless you have received explicit consent from the respondent for this (e.g., a quote from an interview). Always pseudonymize data and sources or use aggregated data, so no persons can be identified in your thesis. For example, change the geographic location if necessary. Be aware that pseudonymizing is very complicated: make sure that you change or leave out more than one element of someone's personal data.

In some cases, using personal data in your paper is inevitable. In this case, only share your paper or thesis with your supervisor. Please note that most Master's theses will be sent to the university library for online publishing. If you do not want this, discuss this with your supervisor(s) at an early stage.

Informed Consent

As mentioned previously, when you conduct interviews or use questionnaires, you should provide information about your research, and you need the permission (consent) of the respondents for using the information they provide. In the information and consent form you:

- explain the purpose of your research;
- explain why and how you collect personal data. Also, explain that these data will only be used for your research and explain who has access to the data;
- explain that the anonymous/coded data is stored until you graduate;
- explain that the respondent can always withdraw his/her consent;
- are transparent about any risks that might be part of your data collection.

The information and consent form contains the following required elements:

- The title of your study.
- Confirmation that the information and consent form is read.
- Confirmation that there was room for questions by the respondents.
- Reminder on the voluntariness of participation. The right to decline to participate and withdraw from the research once participation has begun, without any negative consequences, and without providing any explanation.
- Permission for participation in the study. This permission must be voluntary and unambiguous.
- Date, name, and signature of the participant and researcher

The information and consent form is typically used for respondents that are at least 17 years old and mentally competent. When you work with people under the age of 17 or mentally incompetent adults, contact your supervisor(s) or teacher(s) for advice.

Example consent form

Student-researcher:

Supervisor(s):

Research:

1. I confirm that I have received and understood information about the study above and that I have been given the opportunity to ask questions.

2. I understand that my participation is voluntary and that I am allowed to withdraw myself at any time, without giving a reason.

3. I confirm that I know that the information I provide will be anonymized. No personally identifiable information will be reported in any research product.

4. I agree to participate in this research project.

5. I agree that my interview will be recorded. Transcribed segments from the audio recordings may be used in published forms (e.g., journal articles and book chapters). In the case of publication, pseudonyms will be used. The audio recordings, forms, and other documents created or collected as part of this study will be stored in a secure location on the student-researchers' password-protected computers and will be destroyed after graduation.

Participant name:

Date of birth:

Interview date:

Signature participant: _____

Signature student-researcher: _____